

SOCIETATEA DE MÂINE

CUPRINSUL:

Probleme sociale: Sociologia contemporană **TRAIAN HERSENI**
La problema căminului școlar . . . . . **ONISIFOR GHIBU**
Un cămin școlar realizat . . . . . **ION CHELCEA**
Răspuns la ancheta „Societății de Măine” **TRAIAN HERSENI**
Un program de culturalizare a satelor . . . **ION CLOPOTEL**
Sociologia franceză și valoarea științei . . **T. RUDU**

Actualități: Cu gândul la hotarele noastre **Prof. I. MATEIU**
Presa noastră populară . . . . . **TITUS BUNEA**
Ascensiunile și amărăciunile dlui Iuliu Ma-
nu; Evocarea lui Machiavelli . . . . . **ION CLOPOTEL**
Popor orfan . . . . . **HOREA TRANDAFIR**
Crâmpoe de viață: Probleme de moralitate,
Pentru că își iubesc mizeria lor . . . . . **SANDA I. MATEIU**

Probleme economice: Câteva aspecte ale
agriculturii românești de azi (urmare și
sfârșit) . . . . . **IOAN TRAFIUC**

Ardealul vechiu: Moșia ardeleană Cetea
(sfârșit) . . . . . **ȘTEFAN METEȘI**

Cronica medicală: Actualități științifice
și informațiuni actuale . . . . . **Dr. Arente IANCU**

Pagini literare: Orașul (versuri) . . . . **Ion. Th. ILEA**
Cântecul meu . . . . . **EMIL ZEGREANU**
Etapă . . . . . **V. STRAVA**
Plugarul . . . . . **SARA NYARI**
Pescuitorul de perle . . . . . **SANDU ARIANU**
Moșul . . . . . **AUREL ZEGREANU**
Înviere . . . . . **CIOCIO ANDERCO**
„Altare” versuri de G. Murnu . . . . . **MIRCEA DRĂGANU**
De vorbă cu criticii bucureșteni . . . . **Marta D. RĂDULESCU**
Roza vânturilor (roman, continuare) . . . **Teodor MURĂȘANU**

Discuții și recenzii: Ovid Densusăianu (li-
teratura română modernă). . . . .
Ispirescu: Basmelor românilor . . . . . **ION TOMUȚA**

Cronici culturale și artistice: Reflecții
la săptămâna cărții — Închiderea stagiunii
la teatru și la operă. — Iarăși și iarăși
„Dicționarul Academiei”. — Scrisori de ju-
nimisti. — Chelului tichie de mărgăritar îi
trebuie iar românului Universitate franțuze-
ască la el acasă. . . . . **CRONICAR**

Fapte, idei, observațiuni: Pace pe zece
ani. — Imprumutul muncii în Cehoslovacia
— Austria minată de naționaliști. —
M. G. Bujor a fost grațiat. — Anularea
privilegiilor ecleziastice în Spania. — Ac-
tivitatea Imserului. — La semicentenarul
„Universului”. — Socialiștii unguri pentru re-
forma agrară. — Contesa de Noailles. —
Muzica la Academie. — Au progresat mo-
ții? — Festivalul Conservatorului. — Si-
biul reclamă intensificarea traficului cfr.
Un scriitor român în Indi. — Bibliografie
REDACȚIA
Coperța: Pictorul Șt. Luchian (bust în
bronz) . . . . . **PACIUREA**

Paciurea: *Luchian*

In „Pinacoteca V. Cioflec” dela Institutul
de studii clasice

Director: **ION CLOPOTEL**

Redacția și Administrația:

CLUJ, Str. Gelu, 26. Telefon 308

Apare lunar

Un exemplar: **30 Lei**

ANUL X

Cluj, Iunie 1933

No 6

ABONAMENT ANUAL:

Autorități, birouri, bănci . 1500 L

Societăți culturale, școli . 1000 L

Liber-profesioniști . . . . 600 L

Funcț., studenți, muncitori 500 L

Iu străinătate: dublu

Abonamentele se plătesc anticipat

CASSA AUTONOMA A MONOPOLURILOR REGATULUI ROMÂNIEI

este una din cele mai importante instituții agricole, industriale și comerciale românești. Are șapte monopoluri în exploatare și administrarea ei (tutunul, sarea, chibriturile, hârtia de țigaretă, cărțile de joc, explozivii și brichetele) dintre care cele mai importante sunt, monopolul tutunului și monopolul sării. Intrebuințează aproape 8.000 muncitori în Manufacturile de tutun, 6.000 în depozitele de fermentare, 2.500 în saline și aproape 2.000 funcționari în diversele servicii centrale și exterioare.

**Venituri brute circa 6.000.000.000
lei anual**

MONOPOLUL TUTUNULUI

cuprinde cultura, fabricația și vânzarea tutunului cu 24 depozite de fermentarea tutunului, șase Manufacturi de tutun și un Institut Experimental pentru cultura și fermentarea tutunului, dotate cu mijloacele tehnice cele mai moderne.

Suprafața cultivată 16.200 H. cu o producție de aproximativ 15.000.000 Kgr. tutun brut. Intrebuințarea circa 42.500 cultivatori de tutun. Fabrică țigarette, țigări de foi și tutunuri tăiate, cu

VARIETĂȚILE DE TUTUN CELE MAI CURATE ȘI FIN AROMATE

(Iaka, Persician, Ghimpați, Ialomița, Sătmărean, Banat Reșina și Molovata).

Țigaretetele românești sunt cotate azi printre cele mai bune țigaretete din lume, ca de pildă „Ferdinand“, „Macedonia“, „Tomis“, „Mihai“, „București“, „Virginia“, „Specialitate“, etc.

Export în diferite țări.

MONOPOLUL SĂRII

cuprinde extracția și vânzarea sării

Rezervele de sare evaluate la cca. 15 miliarde de tone, repartizate în 200 de saline, dintre care cel mai mare este acela din Slănic-Prahova, care reprezintă un bloc compact de 60 Km. lungime, 12 Km. lărgime și peste 1.000 metri adâncime.

Din punct de vedere chimic, sarea românească este una din cele mai curate și cu un aspect cristalin.

Producția anuală cca. 300.000 tone, din care 20—30% destinate exportului.

Export în diferite țări Europene și asiatice, prin porturile Constanța, Brăila și Giurgiu.

Pentru orice informațiuni, adresați-vă la:

**CASSA AUTONOMĂ A MONOPOLULUI
REGATULUI ROMÂNIEI**

DIRECȚIUNEA COMERCIALĂ

Calea Victoriei No. 152

București

Bibliografie

Casa de editură »Cultura Națională«

a aruncat pe piața cărții o serie de volume cu mare răsunet, printre cari amintim:

G. Călinescu: *Viața lui Eminescu*, lei 100.—

N. D. Cocea: *Vinul de viață lungă*, lei 40.—

N. D. Cocea: *Fecior de slugă*, lei 100.—

Mircea Eliade: *Maitreyi* (roman) lei 60.—

C. Antoniadă: *Machiavelli*, lei 80.—

Cele două romane ale dlui N. D. Cocea au pus în plină lumină mari calități de scriitor, d. Cocea înfățișându-se ca un psiholog realist, ca un stăpânitor al genului literar, zăgrăvind într-o măiestrie expresie literară, tipuri de oameni și societăți dintre cele mai diverse și mai complicate. D. Mircea Eliade este un fin analist al sufletelor popoarelor „primitive“ din imperiile răsăritului (India), de o complexă amplitudine spirituală. Dd. Călinescu și Antoniadă ne-au dat două studii de o adâncă și severă documentare, unele dintre cele mai grele cărți cari au văzut lumina tiparului la noi.

Casa de editură »Națională« Ciornei

lansează de ani de zile un frumos număr de volume literare ale scriitorilor noștri consacrați. Astfel avem:

Cezar Petrescu: *Plecăt fără adresă*, lei 60.—

Tudor Arghezi: *Icoane de lemn*, lei 100.—

Ionel Jianu și G. Bălculescu: *Cavalerii*, roman, lei 50.—

Cu populara colecție „Rosidor“ d. Ciornei pune la îndemâna publicului cartea literară cu un preț foarte scăzut, de numai 25 lei cu toată apar și aci romane de Sadoveanu, Romulus Dianu, apoi:

F. Aderca: *Aventurile lui Ion Lăcustă Termidor*, lei 25.—

Ion Călugăru: *Omul de după ușă*, lei 25.—

Alte cărți primite :

VGICU NIȚESCU: *Douăzeci de luni în Rusia și Siberia* (anii 1918—19, vol. III, în capitala Sovietelor, Creștințele din Siberia). București, Tipografiile Unite, lei 100.—

Prof. VIRGIL TEMPEANU: *Sărmanul Enric de Hartmann von Aue* (Povestea cavalerului lepros, versiune românească după text mittelhochdeutsch cu lămuriri și biografice). Folticeni, lei 25.—

CONSTANTIN LOGHIN: *Istoria literaturii române* dela început până în zilele noastre, ediția V-a revăzută. Depozit Cartea Românească, București, lei 80.—

Dr. AXENTE IANCU: *Activități în puericultură și pediatrie*, vol. I, 450 pagini, cu o prefață de prof. dr. Titu Gane.

Dr. IOSIF GABREA: *Psihologia a două tipuri de copii* (copilul de sat și copilul de oraș), editura „Institutului pedagogic român“ 1933, lei 35.—

Dr. IOSIF GABREA: *„Individualizarea învățământului și un model de fișă individuală“*, editura „Institutului pedagogic român“ București, 1933, ediția II-a, lei 70.—

G. G. ANTONISCU și IOSIF I. GABREA: *Organizarea învățământului în România și în alte 27 state*, Editura „Institutului pedagogic român“ București, 1933, lei 120.—

ROMULUS S. MOLIN: *România din Banat*, ediția II-a, Timișoara și Craiova. Cu o prefață de Virgil Molin. Editura autorilor Tiparul „Scrisul Românesc“. Lei 60.—

ARISTIDE BLANK: *Economice-literare*, două volume în editura „Adevărul“ 1932, lei 160.—

TRAIAN POPA: *Monografia orașului Târgu-Mureș*, tip. „Corvin“ Tg.-Mureș, lei 125.—

AL. CICIO POP și Z. NÉMETH: *Reiseführer durch Rumänien*, Editura Ghidul României, București, Calea Victoriei 124, lei 400.—

G. CĂLINESCU: *Cartea nuntii*, roman, editura „Adevărul“, lei 80.—

PETRU COMARNESCU: *Homo americanus*, editura „Vreimea“ 1933, lei 50.—

Sociologia contemporană

Sociologia ca preocupare datează din cele mai vechi timpuri¹⁾, totuși numele ei apare abia cu A. Comte. Iar ca știință propriu zisă, n'o putem socoti decât cu apariția primelor scrieri ale lui Durkheim în Franța, Tönnies în Germania și ale lui Ward și Giddings în America²⁾. Deci apare deodată cu reacțiunea împotriva individualismului răspândit de spiritul revoluționar al vremurilor precedente³⁾. Momentul nu i-a purtat prea mult noroc. Știința nouă a realității sociale și-a ridicat din practică problematica ei fundamentală — individualismul și colectivismul politic au fost transpuse în teorie sub forma problemei raporturilor dintre individ și societate. Toate concepțiile sociologice despre viața socială au acceptat fără nici o discuție prealabilă termenii acestor raporturi — numai că au pus accentul când pe un termen, când pe celălalt. Astfel sociologia s'a dezvoltat din două mari curente cari absorb aproape toate preocupările de sociologie: individualismul și integralismul⁴⁾. Primul curent dă întâietate individului, tot ce se întâmplă în societate se reduce în ultimă analiză la acesta; — al doilea curent dă întâietate societății, chiar individul nu-i decât și funcțional și final. Primar și originar într-o societate s'au ivit și încercări de a pune problema dincolo sau dincoace de cele două curente sociologice predominante⁵⁾.

Individualismul s'a dezvoltat pe liniile mai multor asupra individului-om. Individul este o realitate de sine stătătoare, suficientă fie însăși, atât existențial, cât și funcțional și final. Primar și originar într-o societate este individul, — societatea nu este decât suma aritmetică a indivizilor cari o compun, ea nu aduce nimic peste aceștia. Ca orice realitate aditivă, societatea apare ca o derivație a elementelor ei componente, din care cauză ultima explicație a ei se va găsi în acestea.

Individualismul s'a dezvoltat pe liniile mai multor direcții. Amintim pe cele mai importante, anume: mecanicismul, contractualismul, psihologismul și relaționismul.

Mecanismul încearcă să explice fenomenele so-

¹⁾ Cf. Baxa: *Gesellschaftslehre von Platon bis Fr. Nietzsche*, 1927.

²⁾ Durkheim: *De la division du travail social*, 1893; *Les Règles de la méthode sociologique*, 1895; Tönnies: *Gemeinschaft und Gesellschaft*, 1887; L. Ward: *Dynamic sociology*, 1883; F. Giddings: *The Principles of Sociology*, 1896.

³⁾ Cf. Essertier: *La Sociologie*, 1930.

⁴⁾ Termen propus de noi pentru a indica pozițiile contrare individualistului, întrucât termenii corecți etimologic: colectivism și socialism indică mai mult curente și concepții politice. Cf. Spann, *Gesellschaftslehre*, ed. III, 1930.

⁵⁾ O expunere amănunțită a sociologiei contemporane încercăm în altă parte. Aici prezentăm numai o schiță de ansamblu.

cială în maniera științelor fizice, chimice sau mecanice⁶⁾. George Berkeley întemeiază o fizică socială. Terminologie analogă găsim la Quetelet⁷⁾ și la Aug. Comte cu teoria dinamicii și statice sociale⁸⁾. P. Sorokin împarte pe mecaniciști în patru ramuri importante⁹⁾: 1. Fizica socială (Carey), 2. Mecanica socială (Barcelo, Spîru Haret, Lotka), 3. Energetica socială (Solvay, Ostwald, Carver), 4. Sociologia pură în sensul matematic funcțional (Pareto, Carli). Foarte încearcă să reducă realitatea socială la un sistem de forțe în mișcare sau energie, deci la întâmplări ale naturii moarte. „Legile supraorganicului, adică ale fenomenelor sociale, sunt aceleași ca ale anorganicului și al organicului¹⁰⁾”.

În ce constă individualismul mecanicist? În concepția sumativă a societății. Pentru că o sociologie prin analogie cu științele exacte, cantitative, se ajunge la o concepție tot cantitativă a vieții sociale. Societatea este și rămâne în chip matematic suma cantităților de forță pe cari le aduc cu ei indivizii intrați în asociație. Asociația ca atare nu e creatoare, ea nu aduce nimic în plus peste suma indivizilor cari o compun. De altfel concepția cantitativă, consecventă cu sine însăși, nici nu poate duce la integralism.

Contractualismul concepe societatea într'un chip strict atomic. Indivizi autonomi dotați cu voință liberă trăiesc în societate pe baza unei învoeli reciproce, a stări, una înainte de contract, presocială: starea naturală, alta după contract, când societatea ia ființă: starea socială. Social este deci tot ce se construiește pe a unui contract.

Concepția aceasta presupune existența a două cest contract, dar el nu cuprinde decât măsuri privitoare la bunul mers al vieții indivizilor intrați în asociație, natura lui e pur formală, viața însă urmează să se desfășoare pe același plan, al stării anterioare: planul individualului. Societatea rămâne în ultimă analiză tot suma indivizilor cari o compun¹⁾.

Psihologismul înfățișează realitatea socială ca o realitate de natură sufletească (individuală). Psihologia își asumă dreptul să fundeze cel puțin, Jacă nu chiar să înlocuiască sociologia. E un curent foarte răspândit²⁾. Se subdivide în foarte multe grupe, după cum dă precădere unuia sau altuia dintre factorii psi-

⁶⁾ Cf. Squillace: *Die Soziologischen Theorien* (trad. Eisler), 1911. P. Sorokin: *Soziologischen Theorien im 19 und 20 Jahrhundert* (trad. Kasspohl), 1931.

⁷⁾ *Sur l'homme et le développement de ses facultés, ou essai de psychologie sociale*, 1835.

⁸⁾ Op. cit.

⁹⁾ Cf. Haret: *Mécanique sociale*, 1910, Solvay: *Questions d'énergétique sociale*, etc.

¹⁰⁾ Contractualismul e reprezentat de Althusius, Hobbes, Rousseau etc. Cf. P. P. Negulescu: *Philosophia Renașterii*.

¹⁾ De citat: Ward, Giddings, Tarde, Elwood, Freud, Stoltenberg, Brinkmann, Essertier, Lasbax etc. rii, v. II, 1914.

hici cari ar putea sta la baza vieții sociale. Unii încearcă să explice viața socială prin instinctul sexual, alții prin dorință, simpatie, imitație, conștiința speciei etc. Ceeace ne interesează pe noi e că nici psihologismul nu recunoaște o realitate proprie societății, ea se reduce în ultimă analiză la psihismul indivizilor cari o compun.

Relaționismul concepe viața socială ca o sumă de relații între indivizi³⁾. Relațiile sociale, cu toate că n'au o existență de sine stătătoare, căci aceasta nu se poate acorda decât termenilor în relație, adică indivizilor — se bucură totuși de o perfectă obiectivitate, fiind exterioare și transmisibile; — ele pot constitui astfel obiectul unui studiu independent: sociologia. O imagine a lor pare a sugera mai precis gândul acesta. Un pod peste o apă este o legătură sau o relație între maluri — el n'are o existență independentă de ele — totuși este posibil un studiu aparte al podului, pentru că el are o natură proprie, specifică⁴⁾ Unii dintre ei se feresc să întrebuințeze termenul de societate — preferă pe cel de *social*, pentru că nu există cu adevărat decât indivizii și raporturile dintre ei, societatea este o ficțiune.

Curențele integraliste concep viața socială ca un plus dincolo de suma indivizilor. Societatea este o existență ca oricare alta, o realitate, nu o ficțiune. Individul-om apare de astă dată ca o abstracțiune, în afară de societate nu mai e nimic. Societatea este sub diferite forme chiar anterioară indivizilor. Față de sociologia „socialului”, pe care o prezintă individualismul, integralismul reprezintă o sociologie a „societății”. Enumără mai multe direcții destul de diferite una de alta. Mai importante: naturalismul, istoricismul, sociologismul și universalismul.

Naturalismul încearcă o transpunere a legilor lumii organice în domeniul socialului, fie pe temeuri biologice⁵⁾, fie geografice⁶⁾. Societatea este considerată ca o unitate de viață — ea este asemuită unui organism biologic și este considerată în mare parte ca un produs al mediului geografic. Societatea este ca oricare organism, o ființă reală. Ea nu este decât un grad mai evoluat al naturii, o încorporare superioară a acelorași forțe cari stau la baza vieții în genere. Societatea crește, evoluează, se diferențiază, se îmbolnăvește și moare, ca orice organism.

Istoricismul scotoțește viața socială ca o realitate de esență istorică⁷⁾. Istoria este chiar societatea în timp, adică societatea și istoria sunt același lucru. Și atunci, față de istorie ca studiul evenimentelor individuale, curentul acesta se constiue ca o cercetare a tipurilor istorice, a fazelor istorice, a etapelor necesare de evoluție etc. — tot atâtea fapte de repetiție și generalitate în istorie. Istoricismul este integralist pentru că are o concepție organică a vieții sociale — epocile, fazele, treptele, culturile, civilizațiile sunt unități organice de alt ordin decât cele biologice, dar totuși întregiri supraindividuale, cari numai așa pot fi complet lămurite. Tot ce apare într-o astfel de unitate este produsul unității întregi, deci fără întreg nu poate fi înțeles. Formele trecute determină pe cele prezente și to-

tul e cuprins într-o finalitate interioară a dezvoltării. Timpul actualizează, cu alte cuvinte, virtualitățile componente ale societății.

Sociologismul ne prezintă societatea ca o realitate sui generis, exterioară și coercitivă față de indivizi⁸⁾. Uneori merge și mai departe — individul e socotit ca un produs târzielnic al evoluției sociale. În orice caz individul și societatea sunt două realități complet deosebite una de alta. Totuși nu se poate nega faptul că societatea se compune din indivizi, dar sinteza lor și aici, ca și în chimie, diferă de elementele intrate în combinație. Asociația provoacă o sinteză care depășește cu mult suma aritmetică a indivizilor, sau mai exact, ea este altceva. În sfârșit, ce caracterizează în mod deosebit sociologismul, încât îi schimbă adeseori numele în calificativ de ocară, este încercarea de a explica sociologic toată viața spirituală a omului. Religia, adevărul, frumosul, binele nu sunt decât produse ale societății. Nu numai psihologia, dar și logica, estetica, teoria cunoștinții și metafizica devin științe sociale.

Forma cea mai pură a integralismului este universalismul⁹⁾. Societatea este totalitate ireductibilă la interacțiunea părților. Ca atare, ea este logic anterioară părților pe cari le califică și le integrează. Societatea ca întreg deține, prin urmare, primatul logic față de fenomenele sociale parțiale și față de indivizi. De aceea indivizii se întemeiază pe societate, nu societatea pe indivizi. Societatea nu constă numai din indivizi, ci și dintr-o realitate a totalului, care îi constituie natura specifică.

Dincolo de individualism și integralism se plasează curențele sociologice cari nu neagă problema individ-societate, dar caută să o ducă spre o soluție sintetică, prin care cei doi termeni să se resoarbă într-o unitate comună. Încercarea cea mai izbutită este noologismul. Se plasează dincoace de toate curențele cari acceptă problema individ și societate și caută să se construiască pe un alt fundament, care să facă pur și simplu inutilă problema clasică. Cu poziția aceasta se identifică până acum sociologia fenomenologică germană.

Noologismul găsește soluția problemei individ și societate în conceptul de spirit sau în cel de cultură¹⁰⁾. Societatea este viață spirituală, ea este cultură. Individul cu cât se dezvoltă pe sine, interiorizează cultura, deci socialul și devine el însuși social. Spiritul, care e peopotrivă de prețios și pentru individ și pentru societate, îl împinge spre o colaborare armonică și unitară. Prin spirit, societatea și individul se contopesc într-o realitate nouă, care îl înglobează fără să-i desființeze.

Fenomenologismul prezintă societatea ca o dată primară, nemijlocită a conștiinței¹¹⁾. Existența altor euri ține de domeniul evidenței (Du-Evidenz) și la fel a comunității (das Wir), există, cu alte cuvinte, în afară de o simțire a eului, o simțire originară a grupului, o conștiință de noi (Wirbewusstsein). Societatea se bazează pe un gen caracteristic de a fi al conștiinței. Pe aceste temeuri, problema individ și societate cade dela sine, iar discuția se va continua în această nouă perspectivă, în care individul și societatea apar ca termeni corelativi, ca fețele aceleiași realități.

TRAIAN HERSENI

³⁾ Este reprezentat sub diferite forme de Simmel, Max Weber, L. von Wiese, Stephinger, M. Rumpf etc.

⁴⁾ Cf. L. von Wiese: Allgemeine Soziologie: Beziehungslehre, 1929.

⁵⁾ H. Spencer, P. Lilienfeld, A. Schäffle, R. Worms, I. Novicow etc.

⁶⁾ Le Play, Tourville, Demolins, Ratzel, Febvre etc.

⁷⁾ Marx, Kautsky, M. Adler, Currow, Barth, Müller-Lyer, Breysig, A. Weber etc.

⁸⁾ Durkheim, Lévy-Bruhl, Mauss, Fauconnet, Davy, W. Jerusalem, Bouglé etc.

⁹⁾ Reprezentat de Spann, Baxa, Faigl ca o reluare a romanticei germane și a filosofiei sociale din antichitate (Platon, Aristot).

¹⁰⁾ Sombart, Spranger, Vershofen etc.

¹¹⁾ Scheler, Litt, Th. Geiger etc.

Cu gândul la hotarele noastre

— cuvinte rostite la adunarea antirevizionistă din Cluj —

Cele mai puternice societăți culturale din Ardealul și Banatul desrobite — „Astra“ venerabilă și „Frăția ortodoxă“ — își aduc, prin graiul meu, adeziunea lor deplină și însuflețită la această strălucită afirmare a conștiinței naționale în apărarea integrității Patriei tuturor Românilor.

Este ziua simbolică și elocventă, în care prin mișcări de întruniri și într-o coplesitoare unanimitate de simțire, neamul nostru își trimite lumii civilizate solia voinții sale nezguduite de a respinge, hotărât și energic, orice tentativă, diplomatică sau războinică, pentru schimbarea hotarelor de astăzi ale României întregite.

Dar năcăiri această demonstrație colectivă nu este mai legitimă și mai justificată decât aici în cetatea Clujului, al cărei atribut de capitală și centru al culturii românești de dincoace de Carpați, dă manifestăției noastre semnificația unei sentințe populare, prin care se rostește însuș Ardealul, afișat de dușmani în centrul propagandei lor revizioniste.

Căci adevărul e acesta: Ungaria lui Horty vrea Ardealul, astăzi, în neputința ei, sub forma unor rectificări de frontieră pe cale politică, mâine, ajutată de o conflagrație armată, prin invadarea pustitoare a plaiurilor și câmpiilor noastre.

Romanticii patrioți dela Budapesta risipesc de 15 ani fonduri și energii fabuloase spre a întreprinde un popor disperat cu această iluzie înșelătoare și a trezi, în opinia publică mondială, compasiune pentru soarta nedreaptă în care i-ar fi aruncat tratatele de pace.

Ori cât de fantozistă ni se înfățișă campania ungrească sub raportul obiectivelor practice, astăzi avem surpriza să constatăm, că lozincile ei false au găsit răsunet serios în Apus, grație de-o parte a indiferenței noastre, iar de alta spiritului de concurență dintre marile puteri pentru supremația politică a Europei.

E momentul deci, să reacționăm prompt și fără șovăiri, arătând prietenilor ca și dușmanilor, că mai presus de agitațiile grandilocvente ale magnaților revizionisti,

biciuți de stigmatele unui medievalism perimat, stă sigură și intangibilă dreptatea istorică a neamului românesc, consacrată la 1918 prin vitejia sclipitoare a fiilor săi și prin justiția nepărtinitoare a lumii întregi.

Ea constituie actul sfânt și etern al unirii Românilor, în hotarele firești ale pământului strămoșesc.

Ori ce atingere, adusă acestor hotare, ar însemna atacarea directă a unității noastre naționale, și în consecință dărâmarea succesivă a temeliei etice, în care este înfiptă rațiunea noastră de existență ca Neam și Stat neatârnat.

Prin urmare, ori de unde ar veni acest insolit revizionism, cu microbii lui perfizi și otrăviți, neamul românesc, stăpânit de conștiința drepturilor sale, ca și de instinctul nedesmintit al conservării de rasă îl respinge cu hotărâre și demnitate, înțelegând să-i opună, într-o complectă solidarizare, toate forțele sale morale și armate, menite să apere nestirbit patrimoniul cuprins în grantele României mari.

Ardealul în deosebi, vibrează de sfântă indignare în fața zvâcolirilor sinistre de pe pusta ungrească, căci din fiecare pagină a istoriei noastre plânge suferința și strigă durerea unui neam, strivit de urgia celei mai sălbatice tiranii politice. Cruzimile ei întunecate au săpat răni atât de adânci în sufletele noastre, încât răscolirea lor vinovată ne tulbură mintea și ne înfioară toate fibrele simțirii.

Jăratecul robiei de ieri ne arde încă tâmpile de mucenici, și flacăra ei înveninată ne împinge să acceptăm mai curând toate nenorocirile cataclismelor, ce le-ar deslăntui iadul asupra noastră, decât să tolerăm, lași și resemnați, o revenire a pajurei afurisite pe cel mai mic petec al plaiurilor românești de astăzi. Iată, crezul tainic al inimilor noastre!

El isvorăște din conștiința temerurilor adânci ale drepturilor și misiunii noastre în lume.

Ungaria sclavă incorrigibilă a misticei coroanei Sf. Ștefan, nu admite în ruptul capului, legibilitatea unirii românești. Ilustrii cavaleri ai

aventurii revizioniste plâng, în sughițuri elegiace, tragedia falnicului imperiu milenar, ei asurzesc lumea cu chiotul răsturnării păcii europene, câtă vreme Valahul, Cehul și Sârbul vor fi lăsați să mai stăpânească ținuturi, peste cari s'a plimbat insolentă timp de 1000 ani civilizația de marcă prusacă a unui Stat de jandarmi.

N'a fost coardă lirică, pe cari să n'o fi atins rapsozii întârziată ai epopiei arpadiene, n'a fost argument pe care să nu-l fi manevrat cu rafinement și îndrăzneală, prezintând închipuirile drept realități, iar falșurile drept adevăruri emaculate. Marii impresari ai Vifleimului patriotic, au operat curîi caracterizase genialul Eminescu ca niște „oameni cari mistifică unde nu pot contesta și mint unde nu pot combate“.

*

Căci, ce este altceva, decât mistificare vulgară, negarea dreptului Ardealului de a se uni cu celelalte Țări românești?

Nici una, dar absolut nici una, din tezele ungrești nu rezistă adevărurile reale și controlabile științifice, ce susțin unitatea noastră națională și teritorială.

Suntem cel mai numărös popor de totdeauna al acestei provincii, iată argumentul spiritual și în mai vechiu neam în aceste părți, iată argumentul istoric, cum ni confirmă din nou învățatul profesor Nicolae Drăganu într-o proaspătă lucrare senzațională, unde întemeiat pe un imens material toponimic și onomastic, dovedește existența Românilor încă din veacul IX-lea înaintea Ungurilor. Suntem cea mai antică nație creștină aici, iată argumentul spiritual și, în fine, invocând latinitatea noastră servim argumentul cultural peremptoriu, față de improvizația cerebralismului maghiar.

Unirea noastră a răsărit din sinteza acestor elemente de perfectă armonie, și dacă Ungurii pretind că ea este o creațiune meșteșugită a Tratatelor de pace, faptele demonstrează că ideea ei a fost inseparabilă de istoria românească. Căci ce putea fi mai normal la un popor, trăind în continuitate geografică

dela Nistru până la Tisa, decât să lupte pentru dărâmarea granițelor politice, ce-i frângeau în atâtea părți, spre a-și uni fiii sub flamura aceluiaș steag de Domnie națională ocrotitoare?

Astfel *Unirea a venit cu necesitatea logică și fatală* a evoluției noastre istorice.

Nevoia ei a trăit instinctiv în sufletul înaintașilor din cele mai vechi timpuri, cântecul ei a fost purtat pretutindeni, din veac în veac, prin transhumanța minunată a păstorilor, imaginea ei sfântă a încălzit inima profetilor vizionari, strălucirea ei a luminat mintea gânditorilor și a încordat necontenit brațul eroilor, ce au condus după vremuri destinele neamului românesc.

Unirea este și rămâne opera noastră, plămădită din râuri de lacrimi și valuri de sânge, ce-au curs în sfântă rodire, pe toate văile pământului românesc.

România mare este creațiunea plină, adierile binecuvântate ale noastre, căci fiecare colț al ei este sfânt de mormintele fără număr ale martirilor și vitejilor, cari au luptat și au căzut cu credința aprinsă în ziua de înălțătoare slavă a răsplătirilor divine.

*

Biruit-a gândul prin fapta cea negrăită a mântuirii noastre naționale și politice.

Românii din *Ardeal*, părtași le

pregătirea ei conștientă, prin jertfe generoase și lupte dramatice, și simt fericiti, că respiră astăzi din plin, adierile bine cuvântate ale acelei minuni sfinte și netrecătoare, care este *Patria* visurilor împlinite.

După veacuri de surghiunuri suntem acum acasă în grădinile în florite ale libertății și bucuriilor frățești, încălziti de razele vrăjite ale supremului nostru ideal de viitor: *strălucirea sufletului românesc în fascinanta operă de pace și umanizare a lumii, prin valorile eterne ale spiritualității.*

Iată misiunea luminată, la care ne angajează destinul nostru istoric! Dar dacă în calea lui deschisă, dușmani neîmpăcați își proiectează umbrele urii, și brate vinovate își întind pofta de pradă spre granițele noastre — din pacea sfășiată va fulgera inevitabil războiul nostru de dreaptă apărare.

S'ar ridica tot Ardealul în vârtejul unei furtuni înfricoșate, ar vui munții și pădurile de clocoțul vijeliilor războinice, vor curge în revărsări năpraznice valurile de luptători înviforați, cutremurând văzduhul cu freacățul răzbenărilor cumplite... Și atunci, ca în epica evocare a ostilor lui Ștefan cel mare:

„Toți dușmanii au să piară

Din hotară în hotară

Îndrăgi-i-ar ciorile

Și spânzurătorile“.

Prof. I. MATEIU

se razimă pe respectul opiniilor. Își acordă reciproc libertate desăvârșită, și fiecare e gata să apere autonomia gândirii celuilalt.

Dacă d. Maniu vrea azi, ca d. Vaida să plece în opoziție? Șeful guvernului se execută fără împotrivire! Dacă d. Vaida ar cere dlui Maniu să reintre în arenă? Acesta n'ar sta pe gânduri.

D. Maniu cu retragerile strategice și tăcerile încăpăținate secundează și se întrecește cu mlădișurile și sinuozițiile tulburătoare ale dlui Vaida. Temperamente variate și bogate, cari se știu totuși acorda în orice clipă. Fiița lor politică este una și indivizibilă.

Și totuși politica asta întortochiată și mai încurcată decât firul Ariadnei n'ar trebui să se practice. Oricât de mare ar fi teama de adversarii rutinați și de cursele savante cari se întind în politica țării mele.

Ci e nevoie de o politică pe față. Principiul elementar al democrației cere desbatere pe față.

Dnii Maniu și Vaida ar trebui să-și dea seama, că orice principiu pretinde luptă, cere transformare în curente de opinie politică. Să fie părăsită culisăria și suteranul de labirint și să fie lămurită țara. Căci numai un popor călăuzit făcîs e capabil de transformări, e capabil să se subordoneze cu toată energia lui frenetică ideilor mari.

Dacă d. Maniu deține într'adevăr soluții salvatoare — să părăsească împărăția de unul singur și să vină cu ele în mijlocul poporului.

De ce atâta mister în jurul principiilor sale? De ce atâta loc tuturor imaginațiilor? De ce atâta materie de tulburare și tortură? Să se lase de diplomația distribuției rolurilor și să vorbească lămurit.

Asta dorim toți democrații adevărați“.

Mai am de făcut două întregiri. Necesare mai ales pentru descifrarea enigmelor Ardealului nostru. Îndesebi după ce d. Iuliu Maniu a părăsit și președinția partidului național-țărănesc.

Când va răsări din nou steaua dlui Iuliu Maniu? Două contingente vor fi hotărâtoare: a) când d. Vaida-Voevod va adopta tactica retragerii și tăcerii actuale a fostului președinte și-și va pune în campanie toată greutatea împingând la suprafață pe prietenul său și acordându-i sprijinul necondiționat; b)

ACTUALITĂȚI

Ascensiunile și amărăciunile d-lui Iuliu Maniu

Intrebat de un cotidian bucureștean asupra situațiunii provocate de a doua retragere a dlui Iuliu Maniu la Bădăcini, am înscelat următoarea fizionomie politică la data de 30 Aprilie.

„Țara pare că uită de toate mizeriile și se pasionează pentru moment de un subiect unic: de evoluția raporturilor dintre dnii Maniu și Vaida.

Eu sunt ferm convins, că vechia prietenie dintre cei doi oameni politici nu se denunță și că nici nu există disensiunile grave ce se pun în sarcina lor. Nici vorbă nu poate fi de o ruptură personală

însoțită de una politică. Nu. Ci psihoza publicului năsecește divergențele, le împrumută dorințele, le atribuie bănuelile și motivele de învrăjpire.

Sunt sigur, că d. Maniu aprobă pe d. Vaida, și că d. Vaida împărtășește atitudinea dlui Maniu. Căci era necesar, ca cineva să fie port-parolul ideilor de constituționalism și afirmărilor ideologice ferme, după cum era oportun, ca guvernarea național-țărănistă să continue.

Dualitatea a apărut inevitabil ca practică politică. Drumurile politicii sunt sinuoase.

Prietenia celor doi conducători

Evocarea lui Machievelli

și când d. Iuliu Maniu va înțelege, că o mare forță politică e datorare să rămână pururi credincioasă ideilor afișate, orice încălcare și orice neglijență răsbunându-se crunt. Va fi ea politica și abilitate, dar în vremea noastră ea însemnează înaintea de toate sinceritate și luptă deschisă angajată pe teren și mobilizând cotidian toate puterile morale de cari dispui.

D. Iuliu Maniu și-a ancorat însă întregul său sistem „acționist“ în... tăcere și în timp. Tăcerea și timpul pot avea șanse, pot fi aliați redutabili. Te pot însă și părăsi. D. Maniu s'a situat la polul opus al limbajului și flecarilor. Extremele însă nu sunt recomandabile. Rigiditatea aplicațiunii metodelor absolute deșin inconveniente grave, întocmai ca și mobilitatea îmbrățișerii pripite a oricărui gând care se oferă.

Dacă d. Iuliu Maniu e posesorul unor formule de reală gândire politică, e dator să acționeze pe față, democratic, adresându-se cu încredere poporului. Mijloace de acțiune? Ele există în orice împrejurări. I-am putea indica vreo câteva. Se va fi oprit singur asupra lor. Atunci? Să îndrăzniască! Prin luptă dreaptă, nu prin căi curmezise și insesizabile pentru opinia publică.

Atitudinea așteptării, ca timpul să deslege singur șaradele politice? E simplistă și anacronică. Precipitațiunea evenimentelor cere examen prompt și ținută neșovăelnică. Eu mi-am permis să-i arăt nu o dată, că garanția realizărilor democratice înscrise în programul său rezidă în alianța sinceră și fermă cu socialdemocrația României.

Nu crede în contemporani? Să-i stăm într'ajutor cu marele Machievelli:

„Ei (romanii) ar fi putut în mod provizoriu să evite și una și alta, însă n'au încercat cât de puțin și nikiodată n'au agreeat maxima pe care cumintii timpului nostru o au permanent pe buze; a se bucura de beneficiile vremii; ci mai degrabă se încredeau în energia și înțelepciunea lor știind că *timpul dăvârle la suprafață tot felul de lucruri și poate aduce cu el binele ca și răul, răul ca și binele*“.

Când am recitit opera „Principele“ și am dat de această filosofie adevărată asupra timpului, am văzut vizat aci pe d. Iuliu Maniu...

Un studiu atât de documentat ca cel al diplomatului-filosof d. C. Antoniaade — ministrul României la Geneva — asupra cugetătorului florentin Niccolo Machievelli rar poate să jasă de sub teacurile de presă (Editura „Cultura Națională“, București 1933, vol. I, lei 80). Sunt patru sute de ani de când a apărut celebra carte „Principele“, iar monografiile asupra autorului sunt numeroase și se cer cercetate cu spirit științific. Elogiul este unanim în favoarea dlui Antoniaade. Volumul e un mod de investigațiune întinsă asupra celor mai încălcite dintre misiunile diplomatice și celor mai discrete dintre umbrele vieții personale.

Suntem lămuriti, că Machievelli a fost unul dintre cei mai mari gânditori politici ai lumii. El era preocupat de problema Statului. Cari sunt condițiunile de închegare solidă a unui Stat. Cum se poate menține un stat și ce fel de calități trebuie să aibe principele.

Dacă Machievelli admira abilitatea și curajul lui Cesare Borgia, în zugrăvirea portretului adevăratului principe totuș s'a ridicat mult mai sus, a idealizat, a creat un pro-

totip, statornic depășind orice model.

Timp de 14 ani Machievelli fusese secretarul Seniorilor și primise însărcinări dintre cele mai dificile pe lângă curțile principilor, papilor, regelui Franței și împăratului Germaniei. Cu spiritul său pene-trant și-a acumulat o experiență fecundă. Mazilit și retras la țară, împresurat de necazuri și desiluzii, îndepărtat de orice perspectivă a reluării funcțiunilor, amărit, și-a concentrat toată știința în jurul chestiunilor de stat întocmind abecedarul politic al principelui ideal și tipărint diverse lucrări chiar și de natură poetică.

A disprețuit biserica și pe papi, n'a simțit nimic din flacăra inspirațiilor Renașterii, a stat surd față de reforma religioasă din Germania. Pentru el se punea o singură și uriașe preocupare: să dea planul statului viitor puternic, curmând micile tirării, îndemnând la crearea mării Italii de mâine.

Intr'un volum viitor desigur d. Antoniaade ne va face analiza operelor lui Machievelli și mai ales ne va arăta consecințele epocale ale scrisurii acestui titan al inteligenței politice. ION CLOPOTEL

Presă populară ardeleană

Intr'o comunicare făcută recent în cadrele Astrei clujene, dl Grățian Mărcuș a tratat, călduros și documentat, problema presei populare de dincoace de Carpați. Inarmat cu bogate și interesante incursiuni istorice, ajutat de o experiență abundentă într'ale tiparului și ale gazetăriei, dl Mărcuș a reușit să ne convingă ce funcțiune culturală importantă a fost presa populară în Ardealul de dinainte de Unire și cum astăzi încă ea stă, mai ales aici în Ardeal, printre cele mai de seamă arme de ridicare a poporului. Imbogătită cu o mai amănunțită privire asupra situației de după războiu, comunicarea ar merita să fie tipărită, ieșind astfel din cercul restrâns al celor câțiva intelectuali cari au ascultat-o și impunându-se interesului larg al opiniei publice.

În urma legiuirilor recente și viitoare ale Ministrului Instrucțiunii, problema culturii poporului se desbete cu mult interes în presă, con-

ferințe și conveniri politice. Până și partidul liberal într'una din ședințele lui de studii a dat o atențiune amplă chestiunii. Nici unii însă, nici alții n'au dat însă grija cuvenită presei pentru popor. Bucureștenii, de altfel, nu-și pot da seama de importanța ei, în măsura în care o putem face noi Ardelenii. Aici în Ardeal, cum s'a putut vedea și din comunicarea dlui Mărcuș, presa pentru popor are un trecut glorios, a avut momente când a ajuns un model al genului a avut oameni de vocație, care au pus în serviciul ei râvna neostenită a unei vieți întregi. Toate acestea i-au crescut enorm prestigiul în mijlocul maselor țărănești. A fi abonat la o gazetă populară însemna, cel puțin înainte de războiu, un titlu de distincțiune, în cercul social al satului. Țăraniț priveau cu adevărată admirație pe fericiții muritori, cari „citeau din novele“ minunățiile cari se petrec în lumea întregă. Prin deceniile

din urmă ale veacului trecut și la începutul veacului acestuia presa aceasta ajunsese la un tiraj considerabil. Ea putea să-și permită îmbunătățiri tehnice, ca suplimentele economice, ilustrate sau umoristice, cari de altfel erau foarte apreciate de cititori.

După războiu, când starea economică era înfloritoare, presa populară ardeleană s'a susținut, dacă nu la nivelul de dinainte de războiu, cel puțin la un nivel care i-a menținut prestigiul în ochii cititorilor. Fițiucile de partid prin faptul că unele din vechile ziare populare s'au înregimentat partidelor politice, și-au pierdut mult din încrederea poporului, totuși tirajul ei se putea ridica prin 1929—30, după afirmațiile dlui Mărcuș, la frumosul număr de 60.000. Criza economică din ultimii trei ani a atins-o însă extrem de grav. Tirajul a scăzut la jumătate, numărul paginilor a scăzut și el.

Un lucru însă n'a scăzut: interesul țaranului pentru ea. Dl Mărcuș a dovedit-o prin cercetările dsale în numeroase redacții de foi populare, iar noi cei ce ne mișcăm prin mijlocul țaranilor o știm foarte bine. Și faptul acesta de o importanță considerabilă nu este exploatat cum se cuvine de cei ce au în mână destinele culturale ale marilor mase țărănești.

Dacă guvernării noastre ar avea la inimă cultura maselor, într-o măsură care i-ar împinge la fapte îndrăznețe și la jertfe mari, atunci ar trebui să facă din Radio cei dintâi agent de culturalizare al adulților. El prezintă avantagii considerabile față de celelalte mijloace, utilizate până acum. Poate avea la dispoziție pe cei mai pricepuți propagandiști din țară și are varietatea muzicii și farmecul cuvântului rostit. Dar Radio-ul nostru a rămas o distracție, e adevărat: de mare utilitate, pentru clasa burgheză, dar numai pentru ea. Fără de o largă și îndrăzneță intervenție a statului el nu poate ieși din cercul îngust, în care își desfășoară astăzi activitatea. Iar intervenția aceasta nu e nădejde să se arate curând. Ar trebui să pornească dela un om cu vederi mult mai cutezătoare în materie de educație a poporului, decât cei pe cari i-am cunoscut până acum. Și pe omul acesta nu-l vedem încă. De aceea va trebui să rămânem, în materie de

educație a adulților tot la Societățile de cultură, la carte și la presa populară. Ceeace au făcut, sau sunt în stare să facă, în situația de acum, primii doi factori știm. Ne bucurăm că actualul Ministru al Instrucțiunii s'a gândit serios la activarea și la modernizarea și a unuia și a celuilalt. Nici unul însă, nici celălalt nu poate rivaliza, cel puțin în Ardeal, cu presa populară. Șezătorile și conferințele propagandistilor, trimiși de societățile culturale, sunt ascultate cu interes de țărani; ele sunt însă mult prea rare și inegal pregătite pentru a deveni un factor real de cultură. Ajută mai mult la păstrarea și intensificarea sentimentelor patriotice. Țăranii aleargă și astăzi la ele mai mult pentru ca să se distreze, decât pentruca să învețe. Iar cartea e departe de a fi devenit un factor de cultură, cu repercusiuni largi și binefăcătoare. Sau n'o scriem cum trebuie, sau nu o difuzăm cum se cuvine. Iar la acestea toate se mai adaugă puținul interes al maselor țărănești pentru ea. Țăranul cumpără mai degrabă gazeta decât cartea, dintr'o mulțime de motive. Mai întâiu e prestigiul de care se bucură gazeta populară — mă gândesc la gazeta populară adevărată — în Ardeal, care e scrisă mai pe înțelesul poporului, decât cartea, scrisă de chemați și nechemajați. În redacțiile gazetelor noastre populare am avut și avem încă, gazetari de adevărată vocație, cari simt o adevărată plăcere în transformarea gra-

iului abstract și plin de neologisme al intelectualilor, în graiul concret și simplu țărănesc. Cartea apoi tratează deobicei o singură chestiune, pe când ziarul se întinde, dela chestiunile de interes permanent, moral sau material, la cele de actualitate și la diversitatea informațiilor, sorbite de țăran cu pasiune mai mare, decât intelectualul. Țăranul are firea plină de curiozitate a copilului, pe care noi nu o știm exploata cum se cuvine. Țăranul nu cumpără apoi cartea, pentrucă n'are răgaz să o citească, decât iarna și nici nu e obișnuit să se aștearnă la o lectură îndelungată.

Iată câteva din motivele pentru cari presa populară stă și astăzi în fruntea mijloacelor de culturalizare a poporului. Până când însă societățile de cultură, școala și cartea se bucură de sollicitudinea, atâta câtă e, a statului presa este lăsată să fie susținută de munca dârză a câtorva fanatici, sămânța cărora e din ce în ce mai rară.

Ce e de făcut în situația de astăzi? Dl. Mărcuș a propus o seamă de soluții, iar în discuțiile cari au urmat comunicării dsale s'au propus altele. Nu relev aici decât una singură: propunerea de a se ține un congres al gazetarilor pentru popor, unde s'ar lua, în comună înțelegere, hotărâri coapte și ducătoare la scop. Congresul nu trebuie să întârzie. Chestiunea e de mare actualitate.

TITUS BUNEA

Cântecul meu

*In mine fiecare mădular
Este făcut din așchii de lumină,
Cu lut, pământ sălbatec și cu tină,
Și-i frământat de-o mână de olar,*

*Ce-a adunat din haosul astral
Sfărâmaturi din stelele pribege,
Și-un trup a reușit ca să închege,
Punând în el un suflet mineral.*

*De-atunci trăiesc și rătăcesc prin stânci
Și grindini și furtuni mă bat în față,
Și sunt flămând și gol și cad pe brânci.*

*Durerea fierbe 'n mine ca un must
Și tot ce e în juru-mi e de ghiață,
Și nu din pâine, ci din piatră gust.*

EMIL ZEGREANU

Căminul școlar

— Răspuns la ancheta »Societății de mâine« —

D-l Ion Clopoșel mi-a făcut cinstea de a-mi trimite și mie studiul d-sale: „Un program de culturalizare a satelor“. Eu nu sunt un om care să mă încreu în formale de politeță, deaceia spun răspicat: am citit broșura cu deosebită atenție și nu am de făcut decât o rezervă (care nu privește pe autor) și o precizare pe care desigur d-l Clopoșel mi-o permite.

Programul d-lui Clopoșel prezintă două caracteristici fundamentale: *realismul în documentare* și *optimismul în construcție*. Teza d-sale e admirabil și pe larg argumentată, nu cu dovezi formale pe care orice om de cultură generală și cu atât mai mult un intelectual de talia d-lui Clopoșel le-ar fi găsit cu ușurință, ci cu fapte vii scoase direct din realitate. La baza acțiunii pe care o propune, d-sa așează o profundă cunoaștere a realităților românești, o practică sociografică îndelungată și un deosebit spirit critic. Iată izvorul unui drept încontestabil de a fi nemulțumit cu situația actuală dar să creadă în același timp în imensele posibilități de reconstrucție prin muncă și rațiune. Optimismul sănătos nu poate fi decât rodul drept al realismului critic.

Reformele adevărate vizează înt tdeauna temeliile. Și în privința aceasta d-l Clopoșel se dovedește clar văzător și adânc văzător. D-sa accentuează aproape cu brutalitate că reforma culturii trebuie așezată pe temelii biologice și economice. „Cu niște copii sdrențoși și cu stomacul lihnit de foame câtă ispravă te aștepti să arăți în sărmana ta școală?“ (p. 11). — Căminul școlar așa cum îl concepe d-l Clopoșel e menit să înlăture tocmai aceste neajunsuri. Cultura urmează întotdeauna epocile de bună stare materială, ca un lux al trăirii împreună. Ca să ajungem la această desăvârșire trebuie să fi dobândit mai întâi mijloacele economice și biologice prielnice. Cu o populație subalimentată, roasă de boli și de sărăcie nu se poate clădi o cultură întemeiată pe mase, o cultură reală și durabilă. Valorile economice sunt inferioare ca rang valorilor culturale, dar tocmai ca mijlocitoare ale celor din urmă, în timp ele dețin întâietatea. Cultura liberă și adevărată începe în clipa în care avem ce mânca, și avem cu cene îmbrăca. mai înainte ascultăm de legea de fier a oricărei animalități, lupta pentru existență. Dacă bogățiile prea mari duc la desfrâu și decadentă, sărăcia însemnează stăvilă de neînfrânt în calea civilizației. Crud dar adevărat Exemplul cel mai la îndemână îl avem în ceea ce s'a numit în mod plastic „tragedia ministrului Gusti“. Actualul ministru al culturii este unul dintre oamenii cei mai capabili pe care i-a dat țara, dar ca ministru a nimerit un timp de cumplită sărăcie. De odată toată acțiunea sa atât de admirabil gândită și de adânc documentată a fost barbar stânjesnită și chiar paralizată de stările noastre economice (străini de resortul său). Omul care a dus la departamentul său cea mai largă concepție de politică a culturii și cea mai vastă cunoaștere a realităților sociale a fost adus de vremuri să semneze nu odată reduceri și desființări în loc de creații și orânduirii. Numai puterea de voință și seninătatea sufletească pe cari i le știm îl fac să lupte cu îndârjire și să recolteze izbândă acolo unde atâția alții ar fi înfrânți pentru totdeauna. De aceea găsim multă chibzuință în gândul d-lui Clopoșel de a se adresa „Astrei“ în locul Statului. Acolo unde forțele statului redus la sine însuși, încetează, mai e loc pentru o largă colaborare a particularilor. Nu odată a cestia] prin prisosul și restrângerile lor au salvat țările dela pierdere, — e poate momentul să colaborăm cu statul în scopurile pe care acesta le țintește, dar nu are mijloacele să le înlăture. Azi ca nici odată sarcina societăților culturale este dintre cele mai de seamă. Totuș rezerva amintită își află locul tocmai aici. Criza actuală nu lovește numai statul și pe o potrivă pe particulari. Satele noastre se sbat adeseori într'o cruntă sărăcie. Iată pentru ce cred că de odată sau chiar mai înainte de acțiunea culturală se cere de urgență o serioasă reformă social-economică. Am afirmat însă că rezerva aceasta nu-l privește pe d-l Clopoșel. D sa este pe o potrivă autorul unor foarte interesante lucrări în cari se ocupă și de problemele social-economice. În lumina gândirii întregi a d-sale „Programul“ de care ne ocupăm apare nu numai perfect documentat dar și ca o concluzie dreaptă și necesară.

Înstărit precizarea privește o aparentă neînțelegere între d-l Clopoșel și organizarea culturală a d-lui ministru Gusti (v. p. 41). Nepotrivirile mi se par mai mult de terminologie. D-l Clopoșel preferă căminul școlar față de căminul cultural propus de d-l ministru Gusti. Totuș aceste două așezăminte nu se contrazic principal și nu se exclud nici ca realitate — amândouă au un rol de îndeplinit în viața satelor și se pot foarte bine contopi într'un așezământ comun cu despărțăminte speciale pentru școală și pentru cultură, cu altele comune cum ar fi biblioteca, dispensarul, muzeele etc. D-l Clopoșel formulează de altfel același lucru, încât cred că planul d-sale nu contrazice cu nimic legea de organizare a culturii, dimpotrivă îi asigură prin activitatea d-sale și prin cea cerută „Astrei“ o mai largă aplicare. Statul nu vrea să se substituie particularilor, asigură însă acestora o colaborare reală și o coordonare a eforturilor. Este drumul cel mai drept către o izbândă deplină.

Traian Herseni

La problema Căminului școlar

Problema Căminului școlar, pusă în discuția secțiilor Astrei de către DI I. Clopoșel, pentru mine nu este nouă. Și eu mi-am pus-o înainte cu aproape un sfert de secol, pe când eram inspector al învățământului primar al școlilor ortodoxe din Transilvania. Având prilejul să cunosc, din intuiție proprie, condițiunile grele în cari funcționează școlile noastre în diferitele părți ale țării, printre măsurile pe cari le-am luat încă din primul meu an de funcționare, — a fost preconizarea înființării de „cantine școlare” și de „cantine școlare cu dormitor”, în satele răsfirate și cu comunicație grea. Sub cantine cu dormitor înțelegeam exact ceea ce se cuprinde sub denumirea nouă de „Cămin școlar”.

Cred că nu poate fi fără de interes publicarea aici a Circularii Nr. 13528 din 25 Noemvrie 1910 a Consistorului arhidiecezean din Sibiu, prin care s'a ordonat înființarea Cantinelor. Circulara este făcută de mine și ea n'a rămas cu totul fără efect. Mi-aduc aminte — lucru care s-ar putea preciza cu ajutorul rapoartelor sosite din unele regiuni muntoase, și aflătoare în arhiva Consistorului din Sibiu — că în mai multe comune din Munții apusenii s'au și înființat cantine, în special acolo unde am găsit învățători cari erau și oameni de inimă.

Iată circulara din chestiune:

(25 Noemvrie 1910, Nr. 13528. Cantine școlare). Cum poporul nostru trăiește în multe părți ale țării prin locuri muntoase, în sate răslățite, unde comunicația e grea, din pricina depărtării, a drumurilor grele și, iarna, a scurțimei zilei, școala sătească în multe locuri nu-și poate împlini nici datoria față de legile patriei, nici față de poporul atât de rămas îndarăt.

În multe părți depărtările dela locuințele părinților și până la școală sunt de câte 5—6 kilometri. Îndeosebi iarna, când drumurile sunt grele și ziua mică, copiii de școală abia pot ajunge la școală la orele 9 sau 9^{1/2}, osteniți și înghețați. Abia pe la 10 pot începe școala cum se cade, pentru ca la 3 după amiază să o ia spre casă, spre a nu înopta pe drum.

Dela 10—3 sunt numai cinci ceasuri. La 12 trebuie să se fie o pauză de o oră, cel puțin, ca elevii să se recreeze și să mănânce ceva. E ușor de închipuit cum se hrănesc acești copii neajutorați, de oameni săraci. Puțină mă-măligă cu brânză sau caș, în vreme de dulce, pâine cu mere sau cartofi copti în timp de post, — cam aceasta e mâncarea lor în cazul cel mai bun. O hrană cu totul insuficientă, după o oboseală mărișoară, după un frig cumplit și după o munca intelectuală intensivă! În astfel de condiții e cu neputință ca elevul să se poată desvolta normal și ca poporul cu timpul să nu degenereze!

Iată o nevoie urgentă, care trebuie sanată! Pretutindeni unde școala e la o astfel de depărtare, încât elevii dimineața nu pot fi la 8 ore în clasă iar la amiază nu se pot duce acasă să mănânce ceva cald, să se întemeieze *cantine școlare*, unde elevii să poată petrece, sub o supraveghiere potrivită, nu numai ora de pauză dela amiază, ci unde în vreme de iarnă, să poată și dormi și mânca, pentruca, având la oparte grijile materiale, să poată sta mai bine de carte și să se poată desvolta normal atât trușește cât și sufletește.

Greutățile de susținere nu sunt mari, ele se pot acoperi destul de ușor mai întâi din anumite taxe minimale pe cari le pot plăti părinții elevilor fie în bani, fie în naturalii, apoi contribuții de ale publicului mare, care, cum s'a dovedit cu prilejul înființării cantinei române din Lugoj și Oravița, e gata să aducă și astfel de jertfe, apoi din contribuții de ale băncilor noastre, din contribuții de ale bisericilor și comunelor politice. Fondul cantinelor școlare se poate augmenta și prin serbări. Incepute astăzi în condiții modeste, cu timpul, când elevii adăpostiți în aceste cantine vor ajunge oameni în vârstă, cantinele vor găsi în ei sprijinitori conștienți, cari se vor putea constitui ca societate anume pentru cantine școlare.

Dacă toți părinții cari sunt departe de școală cu locuința, ar da pentru susținerea copiilor numai câte 5—10 fileri pe zi de unul, li s'ar putea găti în fiecare zi mâncare caldă, acolo unde seara copiii se pot duce acasă, — iar acolo unde ei ar fi necesități să stea de Luni dimineața până Sâmbătă seara și unde susținerea ar reclama cheltuieli mai multe, părinții ar putea contribui lunar cu câte 4—5 coroane de cap, pentru *cantinele cu dormitor*.

Cantina poate fi la școală, dacă e loc, dacă nu într'o casă particulară, unde o cantinieră anume, ar purta de grijă copiilor, pregătindu-le mâncare și îngrijindu-i peste zi. S'ar putea și așa ca sub supravegherea preotesei sau soției învățătorului să facă înseși mamele copiilor câte un stagiu de o săptămână în calitate de cantiniere.

Înființarea de cantine școlare nu se impune numai din motive culturale, naționale, igienice, ci și din motive umanitare și creștinești, și e o datorie a tuturor ca acolo, unde e necesitate de ele, să se și înființeze.

Facem apel către toți învățătorii, preoții și protopopii noștri, precum și către toți credincioșii noștri, ca apărând însemnătatea acestor instituții să ia pretutindeni măsuri ca ele să se și înființeze.

Se pune întrubarea, dacă problema Căminului școlar ar putea forma o preocupare a Astrei?

Teoretic, — da. De ce nu? Astra are un program care poate îmbrățișa toate problemele utile și necesare.

Dar practic, — aici sunt mai pesimiste, știind cât de greu merg la Astra chiar și problemele culturale cari au o tradiție veche.

Părerea mea este ca problema trebuie să și-o puie mai întâi, autoritatea școlară superioară, adică Ministerul Instrucțiunii, — așa cum și-a pus-o la 1910, Consistorul din Sibiu. Fixând problema așa cum se prezintă ea în mod real de-alungul și de-alatul țării, pe baza unor anchete minuțioase, — Ministerul să îndrume organele sale subalterne: Revizoratele școlare și Comitetele școlare județene și comunale să o îmbrățișeze cu toată sollicitudinea, cointeresând în scopul realizării ei pe toți factorii vieții sociale și de stat: Biserica, Administrația și Societățile culturale, în frunte cu Astra. S'ar putea încerca chiar acolo unde se

găsesc, oameni însuflețiți, înființarea de societăți speciale locale în vederea rezolvirii problemei. Prefecții de județe, pretorii, revizorii școlari și medicii județeni mână în mână cu protopopii, cu președinții de despărțăminte ai Astrei și ai altor societăți, — dacă și-ar uni silințele, ar putea face mult, mai ales dacă în Minister s'ar găsi un animator permanent al idei.

În orice caz din parte-mi socotesc problema căminului școlar ca o problemă de o mare importanță și de o mare necesitate. Ea nici nu e o problemă prea grea de rezolvat, căci nu reclamă fonduri, — pe cari oficialitatea de obicei nu le găsește. Ea reclamă numai *un om*, — un apostol, care să i se devoteze cu trup și cu suflet și care fără multă vorbă, să pornească la lucru.

Când se va ivi de undeva acel om, problema se va rezolvi.

Până atunci, discuțiile nu strică.

ONISIFOR GHIBU.

* * *

La ancheta deschisă de *Societatea de Măine* prin directorul ei d. I. Clopoțel, să-mi fie permis a veni cu un amănunt care pleacă dela satul meu: instructiv oricând și vrednic de luat în considerație. E vorba de un învățător pensionar din *Boteni, județul Muscel* care »a înființat prin a sa stăruință și muncă«: a. o grădină școlară, cu o pepenieră de pomi renumită (renumele ei nu e nevoie să-l arăt aici. E destul să spun că prin practica altoitului arătată copiilor din sat a înavușit satul întreg cu o mulțime de pomi roditori); b. o bibliotecă populară cu o mie volume; c. o bancă populară, cu capital de peste 150 mii lei; d. o cantină școlară, la care mâncau 20—30 elevi sărmani. Mă opresc aici: această cantină, vezi, ea nu se oprea numai la îndestulirea stomacului, căci, cum spune și programul D-lui Ion Clopoțel, era vorba de »spiritul social al școlărimii«, »de cultul solidarității«, care a rămas neștersă din mintea noastră. Și pe lângă cantina școlară, mai era și »o mică librărie școlară« toate acestea izvorâte din mintea continu agitată a învățătorului *Ioan Dinu Bădescu*. Vreau să spun că ideea a subsistat în satul meu înainte de războiul cel mare și a dat roade neașteptate pe toate târâmurile. Cine mai avea o grădină școlară ca Botenii? unde fiecare elev își avea porția lui unde făcea experimente agricole, unde prăsedea pomi, iar la terminarea școlii fiecare și lua acasă din pomi și-și continua activitatea, de am ajuns ca astăzi să avem grădinițe cu meri și peri aproape la fiecare gospodărie.

Deaceia, la multe din rândurile programului aș zice nu de *culturalizare*, ci de *civilizare* mai mult, subscriu. Îndesebi nu trebuie să se piardă credința în inițiativele de jos și în posibilitățile virtuale ale poporului, căci dacă brazdele dela suprafață sunt sterile arând mai adânc, poți găsi fărâma de mai bine pe care o cauți. De aceasta au fost convinși toți dintre ai noștri cari au făcut sondajii mai adânci în stratele de profunzime ale poporului nostru: *Mehedinți, R. Motru, V. Pârvan*. Se va găsi deci spiritul *înflăcărat*, rar printre cărturari — mai cu deosebire să se aibă în vedere nu atât corpul didactic, care poate să fie în cele mai multe cazuri absent dela acest sacrificiu, ce *obștea, bătrânii buni*, sau oamenii de inimă ai cătunului, comunității respective. În popor mai trăește un simț comun de diriguire, și acesta pus în mișcare duce la isbândă. Infecția și catastrofa vine din altă parte, *dela politică*. Învățătorul sau preotul făcând politică de interes destramă toată trâmba urzită binevoitor de unul sau altul, deaceia, *sfatul celor buni*, căci îndeșnitiv trebuie să avem încredere odată în noi înșine și detest mult o idee care s'ar coborî de sus, și atunci să se arate în așa fel, ca și când ar fi spontană — La pagina 14 unde se vorbește de un regulament întocmit de corpul didactic, privitor la cămin, îmi exprim îndoială tocmai din motivele de mai sus. Tot așa și la p. 16, căci Astra nu se știe, dacă ar prinde în toate părțile țării: tot așa și *statul*: noi așteptăm o mare renaștere prin noi înșine și ne îndoim și de puterile propriului nostru stat. Așa că aprob și eu, și iscălesc alături de D-l Ion Clopoțel, că »societatea școlărească (să fie) punctul de mănecare în deslegarea tuturor problemelor locale de viață« (p. 12).

Problema, pe alocuri este surprinsă în toată realitatea ei, căci tratamentul ce se dă copilului (p. 23) în familie, nu e nici pe departe educația ce trebuie cetățeanului român, în România actuală.

Astfel concepută *instituția nouă*, adică sprijinită pe oameni de jertfă, ruptă din însăși realitățile locale, ar avea rezultatele așteptate. S'ar putea, nu-i așa, face și concursuri între sate și idea s'ar desăvârși spre binele poporului, rămas legat de glie, de întuneric și de lipsa de un scop mai clar despre viață.

Și spre a încheia tot cu satul meu, noi am avut un astfel de cămin, dar el isvoră din cîrîțele locului. A fost opera unui singur om, de un spirit practic ce nu'l poți întâlni ușor, la rândul său el însăși vlăstar de jos. Și nu se poate ca să nu se mai repete asemenea începuturi, fie și pe o scară mai mare, unde bunavoință oamenilor desconsiderați, ar primi și un scop de justificare a vieții, totodată.

ION CHELCEA

Un program de culturalizare a satelor

(Urmare)

Căminul școlar preconizat de noi prezintă superioritatea, că dă prilej *întregului* sat, chiar familiilor fără copii, să participe sistematic și în mod garantat fie cu bani, fie cu alimente la scopul urmărit. Corpul didactic dispune de libertatea de a întocmi regulamentul de funcționare al căminului, unde toate serviciile se fac exclusiv de către elevi.

Numai pe această osatură biologic-economică se poate ridica într-o bună zi cetățuia culturii și fericirii în năpăstuitul sat românesc de astăzi.

Dacă ne prevalăm cu orice ocazie de dragostea noastră nefățărită față de țărănime, dacă vrem să introducem o reformă sănătoasă, dacă vrem să creem un punct statornic de legătură vie cu satul, apoi în această direcțiune nu vedem mijloc mai potrivit decât tocmai căminul școlar.

Pentru a-l vedea înființându-se în tot locul, e nevoie de un spirit înflăcărat și idealist la conducătorii satelor, cari cu forța voinții și luminii lor desinteresate vor produce schimbarea: de a ști cuceri pe săteni și de a-i solidariza la sacrificiul comun. Iar înflăcărarea și idealismul sunt atârănătoare în primul rând de convingerile și directivele ferme de sus.

Nu e sat românesc, care, câștigat pentru ideea căminului școlar, să nu fie în stare a găsi în el însuși posibilitățile materiale de a-l înfăptui.*)

Un plugar singur, dintre cei mai neajutorați și mai lipiți pământului, e capabil în decurs de luni ori ani să-și strângă întregul material pentru o căsuță. Dar prin efortul colectiv al tuturor, ce nu s'ar putea pune la cale? Și gândiți-vă: un cămin școlar niciodată nu nu se va compara cu fantasticele opinteli materiale ale poporului pentru construcțiunile de biserici în trecut. E neasemănat mai mică jertfa de acum.

Ar fi absurd ca pentru noua instituțiune să se facă apel în mod exclusiv la punga statului și de altfel complet istovită. Într'altă parte nu se văd perspective. Nu se poate inventa nimic. Fiecare sat este însă un ce organizat, capabil oricând de străduinți minime cum sunt cele reclamate de căminul școlar.

Statul s'a înfățișat la țară mai mult sub forma corvoadelor, poruncilor și silniciilor. El se limitează în mod greșit la ingratal rol de coercitiune. Nu-și bate capul cu mari inițiative în favoarea poporului. Iar partidele politice se mențin în sferile egoiste ale electoralității, în cercul îngust al frământărilor zilei de azi.

Cine ar putea detine rolul de mediatie între stat și sat cu deplin succes? Mai ales la noi în Transilvania un atare rol ar reveni bătrânei *Astre*. Printr'o propagandă inteligentă ea ar putea anima satele

*) În adunarea generală a locuitorilor comunei Poiana Mărului (jud. Brașov) pe care am convocat-o în August 1932, s'a hotărât cu unanimitate întemeierea Căminului școlar cu casă de ocrotire și s'a semnat contribuția voluntară bănească de 11.000 lei anual. Consiliul de administrație al Căminului a fost astfel compus: directorul școlii primare (cu un personal didactic de șapte membri), doi membri ai adunării, doi membri ai comitetului școlar, doi membri ai consiliului comunal și doi membri ai comitetului parohial. Nevoile acestei comune puternice reclamă un cămin pentru aprox. 200 copii (jumătate băieți și jumătate fete).

pentru concentrarea puterilor în jurul instituției celei

mai necesare care e căminul școlar, și să facă apoi legătura dintre comună și stat.

În duminirea noastră asupra complexului de probleme dela țară și în soluționarea lor avem un instrument ce ni se pare sigur: căminul școlar. *Cu el să începem, pentruca prin el să realizăm cât se poate de bine și de mult.*

* * *

6. Poatecă mulți se vor îndoi asupra funcțiunilor pe cari noi le atribuim așezământului acestuia care centralizează și coordonează activitățile de ordin cultural-social; de ce nu ar lua ființă o altă instituțiune? Ce rațiuni invocăm pentru preponderența căminului școlar și de ce nu cedăm primatul utilității vre-unei alte societăți culturale?

Susținem cu tărie însă, că numai lumea școlărească, prin întinsele legături de sânge cu locuitorii, e menită să deștepte curiozitatea, convingerea salvării și simțul de sacrificiu al comunității.*)

E o fărâamă de adevăr și de partea celor cari văd în masa plugărească multă pasivitate față de treburile publice, multă apatie dacă nu chiar dispreț față de atari probleme. E însă la mintea fiecărui om, oricât de înapoiat, de înăcrit și de indiferent ar fi, că în lupta aspră a vieții nu te mai aperi fără știința scris-cetitului, fără lumina strict necesară. Nu te scapi de supărări și de tributul față de intermediarii la a căror bunăvoință ești nevoit să recurgi de atâtea ori, decât pe prețul unor cheltuieli apăsătoare. Dacă această psihologie este verificată, atunci suntem în posesia cheii cu care deschidem lacătul zăvorât al sufletelor obidite. De aceea am făcut din societatea școlărească punctul de mănecare în deslegarea tuturor problemelor locale de viață. Un simțământ elementar de dragoste față de copii trăește în sufletul celui mai năpăstuit dintre oameni. Prin copil nătrunzi până în rezortul cel mai tainuit al sufletului lui.

Iar dacă destoinicia dascălului — asupra tehnici-tății și competenții căruia va trebui să se discute și să se dea orientările ample — se angajează cu dinadinsul în slujba organizării căminului și cooperării inteligente a micuților, atunci ghiata e spartă și terenul curcit.

Denumirea complectă a instituțiunii va fi *Căminul școlar și casa de ocrotire* a localității respective,*), din două considerațiuni: a) în acest chip își lărgeste sfera de eficacitate asupra întregii societăți comunale — după cum vom vedea în partea a doua a studiului de față când voi examina alte sase grupuri de chestiuni în strânsă atârănare de izbânda instituțiunii —, și b) se va putea însera cât se poate de ni merit în prevederile legii sanitare.

*) Acolo unde așezarea satului este foarte împrăștiată recomand o astfel de reprezentanță de conducere a căminului, încât fiecare cătun, crâng, coastă, grup, bodăi să-și delege câte un om serios, ager și cinstit, pentruca interesele părinților să fie bine apărate și pentruca propaganda să fie inimoasă și cu bune rezultate. În mâna acestor delegați e cheia de a iniția oamenii simpli în rostul căminului și de a-i îndupleca la jertfa de bună voință a participațiunii de susținere a căminului școlar.

(Va urma).

ION CLOPOTEL

Sociologia franceză și valoarea științii

— U r m a r e —

Legile naturale sunt artificiale, dar ele nu sunt înscrise nici în spirit nici în fapte; sunt acorduri, compromisuri între spirit și fenomene, procedee ingenioase care ne permit să ne reprezentăm clar lumea și să acționăm adecvat. Cu alte cuvinte, știința corespunde lucrurilor dar nu e identică cu ele; e departe de ființa reală, dar cu o aplicabilitate rodnică în viață: un minunat mijloc de acțiune pentru toți oamenii

Ar fi aici o apropiere între Comte — care pune accentul pe social — și Boutroux, care subliniază criteriul vieții și al consensului universal.

De altfel, convenționalismul lui H. Poincaré, pragmatismul lui James, ca și bergsonismul, deosebindu-se doar ca grad de contingentsismul lui Boutroux duc la aceeași afirmație: valoarea științei e aceea a unui instrument mai mult sau mai puțin comod pentru gândirea umană..

Legile Științifice, preconizează Poincaré, sunt artificii, ipoteze, propoziții admise ca adevărate numai pentru comoditatea studiului, în vederea practicei și a profitului material, — sunt convenții. „O geometrie — scrie genialul matematician — nu poate să fie mai adevărată decât alta; ea poate doar să fie mai comodă.¹⁾”

Geometria unui Riemann față de cea veche a lui Euclid înseamnă numai o obișnuință rațională mai avantajoasă. Cu acestea nu vrea totuși să spună că știința este superficială, arbitrară, incapabilă de a sonda vreodată realitatea ultimă, cum conchide Bergson sau Le Roy (discipolul comun al lui Poincaré și Bergson).

Dorind să scoată în evidență legitimitatea metafiziciei, intuiționiștii au mers uneori prea departe. Le Roy afirmă că ne găsim în plină eră metafizică, ultima, după el, și cea mai importantă. Știința are un domeniu redus la realitatea fizică cu legile ei riguroase. Ea nu reține din lucruri decât aspectul de repetiție. Dar repetiția — argumentea-

¹⁾ H. Poincaré: *La science et L'Hypothese* — p. 66.

ză Bergson — nu există în concret, ea e posibilă numai în abstract, nefiind altceva decât o supra-structură făurită de inteligența noastră discursivă și utilitară. Adevărata ancorare în real, metafizica, ar fi sistemul de cunoștinți furnizate de intuiție, de acea simpatie intelectuală prin care ne identificăm cu ceea ce un lucru are mai specific și intim, pe când știința e sistemul de cunoștințe realizat pe calea gândirii logice, de suprafață. Prima merge în direcția instinctului, a vieții în devenire, pe când cea de a doua în direcția materiei, pe care și-o închipuie fragmentat, abreviat, simbolic, mnemonic. Intre ceea ce se numește adevăr științific și realitatea dinamică, ireversibilă a vieții e o distanță ca dela real la inventat. Datorită caracterului ei logic știința mai mult maschează decât ne descopere realitatea, deoarece e numai acordul spiritului cu el însuși și cu altele vecine.

Cea din urmă operă însemnată a lui Poincaré (*La valeur de la science*) precizează că, dacă legile științifice închid în ele o parte de convenție, nu e tot una cu a spune că sunt artificii arbitrare, creații libere ale savantului. Tot ceea ce creiază savantul într'un fapt e numai limbajul prin care îl anunță, adică există un simbolism abstract în știință, care însă ține seama de relațiile multiple ce le au între ele diversele categorii de fenomene. Operă a spiritului, care, pentru a ajunge să formuleze legi, se servește de unele artificii, de ipoteze alese după gradul lor de comoditate și după posibilitatea lor de verificare în empirie, știința nu este — prin urmare — exclusivă creație a individului. Dacă presupunerile științii se comportă verificări s'ar reduce la pure convenții, ele n'ar servi la nimic nici cunoașterii, nici acțiunii colective.

Conceptia pragmatistă a adevărului, menită prin însăși esența ei unui succes remarcabil, ne venea din America tocmai în epoca de mare difuziune a ideilor lui Poincaré. În linii frânte, această concepție împrumută și ea semnificației statice a cuvântului adevăr o semnificație dinamică: adevărul nu e-

xistă, el se produce prin colaborarea spiritului, care-l dorește în măsura efectului.

Adevărul se confundă cu utilul.

Or, A. Poincaré ține să răspundă: Se va zice că știința nu poate fi adevărată și comodă. Dar e adevărat că e comodă, și e adevărat nu numai pentru mine, ci și pentru restul oamenilor; e adevărat că va rămâne comodă pentru armașii noștri; și e deasemenea adevărat că acest lucru nu poate fi datorit întâmplării.²⁾

Libertate și convenție nu vrea să spună arbitrar. „Prin legăturile pe care le avem cu ceilalți oameni, aflăm din pasteile judecăți făcute gata; știm că aceste judecăți nu sunt ale noastre și în același timp recunoaștem în ele opera (desinteresată dar durabilă) a unor ființe rezonabile ca și noi³⁾”

În ultima analiză, e vorba nu numai de un consens universal ci și de o constrângere colectivă — criteriu pe care își fundamentează școala sociologică întregă teoria cunoașterii.

Învinduse într'un climat filosofic de felul celui descris, când pe lângă pozitivismul empiric comtian (continuat de Littré, Taine, Renan, Ribot, Le Dantec), se impunea (datorită lui Claude Bernard, Cournot, Tarde, G. Milhaud, V. Brochard și mai ales lui H. Poincaré) idealismul criticopistemologic al căreia pioner a fost Renouvier, iar alții (A. Fouillée, I. M. Guyau, E. Boutroux, Jean Jaures și H. Bergson) făceau eforturi spre un „pozitivism metafizico-spiritual“, e foarte firesc ca școala sociologică a lui Durkheim (L. Levy Brühl, C. Bouglé, R. Hubert, Mauss etc.) să discute atât valoarea socială cât și valoarea în sine a științei, toată munca lor centralizându-se spre întemeierea noii discipline și unei morale pozitive.

²⁾ *La valeur de la science* p. 262.

³⁾ *La valeur de la science*, 262. *vie religieuse* p. 620.

(Va urma).

T. RUDU

Moșia ardeleană : Cetea a logofătului Ioan din Pitești și iobagii săi

După o anchetă din 1627

Urmare și sfârșit*)

de ȘTEFAN METEȘ

20. Valea Onea de 60 ani.
21. Jid Petric de 45 ani, --- mărturisesc ca cei de sus.

22. Banța Avram de 45 ani. Am auzit dela tatăl meu că am fost iobagii lui Gaspar Barcsai și că ne-a dat zălog, mai mult nu știu.

23. Costa Todor de 60 ani.

24. Goa Iuon de 65 ani. — Și noi am auzit sigur că am fost zălogiți pentru o ferdelă de bani și un lanț de aur Logofătului. In auzul satului, mai deunăzi, a zis Balintit Iuon că atunci vă va lua pe voi îndărăt curva de Barcsai Gaspar, când îl veți pupa toți în c....

Iobagii Mariolei din Cetea:

25. Balda Oprea de 65 ani. Și eu cu prilejul luării am fost iobagul lui Barcsai Gaspar și am auzit că a dat Cetea în zălog Logofătului pentru un lanț de aur și o ferdelă de bani... atunci eram tânăr și altceva nu mai știu.

26. Tiha Avram de 70 ani. Spune ca cel din urmă.

27. Gavrilă Sas, de 55 ani. Și eu am ajuns vremea când eram iobag al lui Barcsai Gaspar, și-am auzit că Barcsai Gaspar ne-a vândut Logofătului când era beat și când un preot și-ar fi arătat părerea de rău, se spune, că Logofătul ar fi zis să nu-i pară rău de ce-a făcut, căci el e un venetic și se poate să moară azi, mâine și poate să câștige, iar Cetea pentru el și urmașii lui.

28. Mihud Nicoviț de 100 ani din Rîmeti. Și eu știu că Cetea a fost a lui Barcsai Gaspar, dar nu știu cum a fost dată Logofătului ca zălog sau altfel.

Iobagii Mariolei din Cetea:

29. Balda Simion.

30. Halalai Ștef.

31. Raica Ștef.

32. Halalai Gavrilă.

33. Raica Iuon.

34. Valea Nicola. — Toți am auzit de la părinții noștri că noi am fost sub stăpânirea lui Barcsai Gaspar și că ne-a dat zălog Logofătului pentru o ferdelă de bani și un lanț de aur. Mai dăunezi la seceră am auzit din gura Domnului nostru că el

*) a se vedea începutul în numerele 2 și 5 din anul curent.

nu se teme că-i va lua cineva Cetea, pentru că a dat pentru ea un lanț de aur care valora treisprezece sute de florini și'a afară de aceea i-a mai dat încă șasesprezece sute de florini.

35. Valea Pascul de 50 ani.

36. Balda Gavrilă. — Și noi am auzit dela părinții noștri că am fi fost iobagi de ai lui Barcsai Gaspar dar ne-a dat zălog Logofătului. Am auzit dela oamenii cari au fost atunci de față că Domnul nostru ar fi zis că el lasă pe Sigismund Barcsai să răscumpere Cetea, el neavând bani destui pentru a o răscumpăra.

37. Raica Petru de 45 ani.

38. Doia Crăciun de 50 ani. — De la părinții noștri am auzit că Barcsai Gaspar ne-a dat zălog Logofătului pentru un lanț de aur, dar despre o oarecare sumă de bani noi nu știm.

39. Cornea Flora, de 60 ani, iobag al Sofiei Tornî din Galda de jos („Magyar Gald“).

40. Prisaca Onea, de 70 ani, jude în Galda de jos.

41. Blade Iuon, de 65 ani, iobag la Sofiei Tornî.

42. Fonta Simion, de 70 ani, iobag al lui Martin Literat Felvinczi din Galda de jos. — Toți mărturisesc la fel, că Cetea e zălog la neamul Logofătului pentru un lanț de aur și o ferdelă de bani.

43. Dona Oprea de 60 ani iobag la Sofia Tornî.

44. Nigra Todor de 60 ani, iobagul lui Ladislau Velikei, — ambii din Galda de jos, spun ca și cei din urmă (dela 40—42).

45. Mihail Cioca de 70 ani, iobag al Barbarei Vaida din Stremț. Din gura Logofătului am auzit cum povestea lui Pătru Raț, pentru că eu pe atunci eram slugă la Petru Raț, că Cetea pe bani și pe un lanț de aur a luat-o, dar suma banilor nu o știu.

46. Galda Onea, de 70 ani, iobag al Susanei Boronkaj din Stremț. Știu ca lumina zilei că Logofătul venind aici, Barcsai Gaspar a pus zălog Cetea pentru un lanț de aur și o sumă de bani, dar câți bani, a-

ceasta nu știu. Când s'a căsătorit Vaida Ștefan era de față și Logofătul și atunci el stăpânea Cetea.

47. Păcular Avram, de 65 ani.

48. Coțoba Onea, de 60 ani, iobagul orfanilor Barbara Vaida.

49. Achata Mihăilă, de 60 ani, iobag al Susanei Boronkaj.

50. Boțca Man, iobagul Susanei Boronkaj, toți patru din Stremț. — Ne aducem aminte că Barcsai G. a zălogit Cetea pe un lanț de aur, pe bani de aur Logofătului, dar cu ce sumă aceasta n'o știu.

51. Laslo Stanca, de 60 ani.

52. Galda Flora de 60 ani.

53. Coțoban David, 60 ani, iobagi ai Susanei Boronkaj, toți din Stremț. Spun ca și martorii precedenți.

54. Miha Vaczi, de 80 ani.

55. Popa Nicola³³⁾, de 70 ani.

56. Truța Avram, de 75 ani.

57. Bona Iuon, de 80 ani.

58. Meca Mihai, de 65 ani, iobagii Juditei Lonai văd. lui Andrei Geréb, toți din Geomal. Toți ne aducem aminte că Barcsai Gaspar a dat Cetea Logofătului, dar nu știm că a dat-o zălog sau pe vecie.

59. Goiza Iuon, de 70 ani.

60. Bubaila Man, de 80 ani.

61. Balog Todor, de 70 ani.

62. Panor Iuon, de 65 ani.

63. Blod Iuon, de 65 ani, iobagi a lui Blasiu Kamuthi de Szent laslo, toți din Geoagiul de sus. — Ne aducem aminte că Barcsai Gaspar dat Cetea zălog Logofătului pe o ferdelă de bani, dar nefiind de ajuns, i-a mai dat pe deasupra și un lanț de aur vechiu.

64. Bulgaria Petru, de 80 ani.

65. Bolta Todor, de 70 ani, ambii din Galda de sus, iobagi ai Principelui. — Amândoi știm că Balasa Imre a stăpânit Cetea; am slujit la Barcsai, și aceea știm că a dat-o Barcsai Gaspar Logofătului, dar

³³⁾ Vezi despre fiul popii Nicola, cu numele tot Nicolae, la 1656 protopop în Geomal, unde a zidit biserica de piatră, studiul meu, *Câteva însemnări istorice despre situ! Geomal în revista Transilvania*, Sibiu 1921, no. 10—12: și *Monumenta Comitatus Regni Transilvaniae*, XI, Budapesta, 1881, p. 205.

nu știm pe ce sumă de bani, pe vecie sau în ce chip.

66. Don Opriș de 70 ani, din Galda de sus, iobag al Principelui. Spune ca cei din urmă.

67. Niconea Gavrilă, de 45 ani.

68. Sava Gavrilă, de 45 ani.

69. Raica Simion de 55 ani, iobagi ai Mariolei Logofăt, din Cetea. — Când Barcsai Gaspar a dat Cetea Logofătului, noi nici nu am fost pe lume, da am auzit dela bătrânul Raica Iuon cum blestema că pe ei Barcsai Gaspar i-a dat la străin. La secerat am auzit din gura domnului nostru Ștefan Barathi că pentru Cetea, Logofătul a dat 16 sute de florini și un lanț de aur în preț de 13 sute de florini, dar Iuon Balintit în așa loc ține acea scrisoare că n'a văzut lumina zilei nici odată, nici chiar el, Barathi n'a văzut-o. Când odată Barathi ar fi zis lui Iuon Balintit să primească banii pentru Cetea, Iuon Balintit a zis că el nuri primește pentrucă el așa va face acea scrisoare încât să rămână stăpân pe vecie. Toți locuitorii satului Cetea mărturisesc cu credință, că în primăvara aceasta (când au fugit) Balintit Iuon înjurându-i, le-ar fi zis: poate credeți, voi copii de curvă, că hitangul acela, bestial și feciorul de curvă Sigismund Barcsai poate să ia pe voi dela mine? Să mă creadă că și pe el l'aș putea cumpăra. Despre care întâmplare iobagii au și făcut mărturie în fața lui Ștefan Ienei în Benic; iar când au vrut să meargă să se plângă Măriei Tale, Iuon Balintit i-a dat un cal judelui domnial Marton Deac, ca să-i alunge să nu poată să-și dea plângerea. După aceia Sas Lörint, fratele mai mic al judelui domnial, i-a trimis din nou vorbă stăvarului lui Iuon Balintit, că dacă a trimis calul, să trimită și iapa cu un mânz pentrucă a făgăduit-o și pe aceia tot atunci".

Adevărul celor spuse îl întărim cu sigilul autentic și obișnuit al Capitlului.

Dat în 18 August 1627.

* * *

Aici la sfârșit dau câteva însemnări întregitoare relativ la trecutul satului Cetea, după informațiile din veacul al XVI și XVII prezentate mai sus.

Conform conscripției din 1721 erau în acest sat: 121 iobagi și 9 zileri, toți Români, având arător de 30 câble, fânaț de 21 ½ covași; și

vie de 26 ½ săpători (Acsády I. *Magyarország népessége a pragmatika sanctio korában, 1720—1*, Budapesta, 1896, p. 203).

În 1733 avea 1 biserică, 1 casă parohială și 80 familii, cu 3 preoți: Ilie bigam și Dumitru uniți și Gavril ortodox, aparțineau jurisdicțiunii protopopului din Alba-Iulia (Togan N. revista *Transilvania*, Sibiu, 1898, No. 9—10, p. 184; și Bunea, *Episcopul I. Klein*, Blaj, 1900, p. 399).

La 1750 sunt în acest sat: 128 iobagi și 10 zileri, cu 28 moșii (2) și 126 case (9); venitul dela grădini, pomi și legume c. 224 Rfl. 59 cr. (7 Rfl. 101 cr.), arător de 495 câble 3 ½ ferdele (19 câble 2 ferd.), semănătura de grâu 212 câble 3 ½ ferd. (12 câble 1 ferd.), alte semănături de primăvară 20 câble 2 ferd. (3 câble), sem. de porumb-cucuruz 2 ferd. 6 ½ oct. (2 oct.), fânaț de 253 ½ care (5 ½), vie de 4879 ferii (330 ferii), cai-boi de jug 194 (1), vaci 104 (6), junci 79 (4), oi-capre 1014 (60), porci 129 (5), stupi 40 (5), impozit pe anul 1748 Rfl. 338 cr. 95 (14 Rfl. 65 ½ cr.), impozit pe 1749: Rfl. 409 cr. 99 ½ (18 Rfl. 74 cr.), un iobag fugit în părțile Crișului (cf. *Arhivele Statului ungar*, Budapesta, Conscriptia din anul 1750). Numerii din paranteze privesc pe cei 10 zileri. Tot din acest an o conscripție bisericască ne dă situația următoare: 730 suflete, 3 preoți uniți, 1 cantor, 1 biserică cu 2 pământuri intravilane, arător de 10 câble și fânaț de 1 car (cf. Bunea în *Transilvania*, XXX, Sibiu, 1901, p. 282).

La îndemnul căluzărilor Sofronie, în April-Maiu 1760, Românii ortodoci din Cetea alungă pe preotul unit și-și reiau biserica lor (cf. Bunea, *Petru Paul Aron și Dionisie Novacovici*, Blaj, 1902, p. 179).

În 1760—2, generalul Buccow face o conscripție oficială în Ardeal, îndeosebi pentru a constata situația reală a Românilor uniți, căci cele din 1733 și 1750, făcute de episcopi, s'au dovedit a fi foarte exagerate. La Cetea cetim: 4 preoți uniți cu 8 familii, apoi 1 preot ortodox cu 185 familii de credincioși, 1 bis. ort. cu arător 22 câble, fânaț 9 care, vie de 100 ferii de vin și 3 case parohiale (cf. Cioban, *Statistica Românilor din Ardeal la a. 1760-1762*, Cluj, 1926, p. 11 extras din *Anuarul Inst. de istorie națională* din Cluj, III (1924—26).

Dintr'un act, din 12 Ianuarie 1778, iscălit și de „popa Dumitru din satu Cetea“ vedem pe câțiva urmași ai familiei Baldea, care robotise le Logofătul Ioan Norocea din veacul al XVI-lea. Anume Petru Baldea, iobagul lui Simion Kemeny, e închis în temnița din Galda jos. Stau garanți pentru ca să nu fugă din închisoare sau dacă va fugi se obligă să dea despăgubire proprietarului 25 floreni următorii iobagi din Cetea: Simion Nincea, Avram, Ilie și Vasilie Baldea, Simion Suci, Bontsa Medrea, iar din Galda de jos: Petru Buzo. (*Arhivele Statului* din Cluj, doc. Kemeny, VIII No. 723).

Tărani din această comună participă, în 1784, la revoluția lui Horia și mulți din ei sunt condamnați la expatriare (cf. Densușianu, *Revoluțiunea lui Horia din Transilvania și Ungaria*, București, 1884, p. 503, nota 1).

La 1805 sunt: 255 familii ortodoxe, 1 biserică cu arător de 1 ½ câble și vie de 52 ferii; 3 preoți ort.: Gavril Cătulea, sfântit la 1760 în Tara Românească († 1798); Moise Cătulea sfântit în Transilvania la 1795 și Gavril Laslo, sfântit în Arad la 1798 (cf. Gagy E., în *Transilvania*, Sibiu, 1911, pp. 48—49).

Pe o carte, păstrată azi la Academia Română, Gheorghe Lazar, atunci profesor la seminarul teologic din Sibiu, notează aceste rânduri: „Spre vecinică pomenire să scrie că astăzi, 21 Maiu 1814, au adus dela munții Galesului la Sibiu la vre-o 8 sute (?) de familii fugite dela satul Cetea de peste Murăș de foame mare, vrând să treacă în Tara Românească, și de foame mare mai multe săptămâni au trăit numai cu iarbă și buruieni“ (cf. revista *Floarea Târurilor*, I, București, 1907, p. 300).

Câțiva Români uniți ce mai rămăseseră își fac aici, la 1841, o biserică de lemn, având de preot, în 1842, pe Nicolae Raica (cf. *Sematismul jubilar din Blaj*, 1900, p. 139).

Situația ortodocșilor din Cetea, la 1846, era: 255 familii cu 2 preoți: Iosif Laslo și Ioan Niculaș, aparțineau tot protopopului din Alba-Iulia (cf. *Sematismul bisericii ortodoxe din Ungaria*, Buda, 1847, p. 155).

Preotul ungar reformat din Ajud Farkas Szilágyi în partea sa Al-

Câteva aspecte ale agriculturii românești de azi

(Urmare și sfârșit).

Chiar dacă această problemă a conversiunii s'ar rezolva în modul cel mai favorabil pentru țărani rămânând să plătească numai jumătate sau și mai puțin din valoarea inițială a creanței, suma care în nici un caz nu este prea mică pentru acele bănci care și-au scos de mult capitalul inițial, percepând dobânzi ușurare.

Dar orice om care a citit câteva ziare, a putut constata că, cu mult înainte de a fi actuală problema conversiunii tuturor datorilor, băncile prin mijloace pe care numai ele le cunosc au adus pe drumuri pe toți aceia care și-au luat bucățica de pâine dela gură și și-au strâns mici economii depunându-le spre fructificare. Ei au fost privați de aceste economii chiar sub prevederile legilor în vigoare, însă atunci nimeni n'a spus nimic. Acum însă când se face o dreptate socială prin ușurarea plății creanțelor — ce le datorează agricultorii se începe cu paleative.

După cum am spus că ori cum va fi soluționată această importantă chestiune, pentru țărani va fi o ușurare însă prea mică, fiindcă chiar dacă n'ar plăti nimic, atunci tot nu mai sunt în stare să ducă mai departe exploatarea lor și pentru a confirma aceste lucruri este faptul că în timpul acesta de un an din cauza măsurilor ce au fost luate — țărani erau considerați ca fără datorie — fiindcă n'au plătit nimic. Totuși n'au fost în stare decât cu greu să facă față numai plății impozitelor.

Țăranii, ca și toată lumea de altfel, văd că nu mai poate continua, situația de azi, își dau seama că trebuie să existe o cauză a acestor stări de lucruri, pe care o consideră ca pe un dușman, dar necunoscându-l, au fost dela început pradă unor binevoitori de-ai lor, care îi spuneau că relele de care suferă vin dela evrei, care-i exploatează și trăesc astfel pe spinarea lor. Acum în ultimul timp când nici asta nu mai prinde, se duce o intensă luptă între toate partidele chiar având o formă agrariană, pretextând că răul de care suferă țăranii s'ar datorita partidului adversar. Această stare de spirit se creiază întotdeauna și pretutindeni cu scopul de a distra atenția masselor.

Deși cunoaștem și vedem cu totii starea grea a agriculturii, totuși, în loc să reactionăm și să vedem ce-i de făcut sau să ne mai uităm ce fac vecinii și alții care sunt mai departe de noi de ex. Italia

chiar, ne multumim să zicem că: „agricultorul nostru este păstrătorul ordinii de azi“ de care lucru trebuie să ținem cont și să-i aducem din când în când câte o ușurare ceva asemănătoare cu picătura de apă ce se dă unui muribund de sete, pentruca să-i prelungim agonia.

Agricultorii văd că oricât ar munci, nu mai sunt în stare să producă în actualele condițiuni de exploatare, încât să poată concura cu aceia cari aplică alte metode de exploatare mult mai avantajoase (ex. în asociații, desfacere prin cooperatie, etc.).

După cum vedem agricultura care a devenit de mult o știință iar nu o deprindere pe care o poți aplica cum îți place, care azi pentru punerea ei în practică necesită anumite condițiuni, care condițiuni în sistemul nostru de proprietate parcelară — sleită de toate puterile și îndatorăți până 'n vârful capului — sunt imposibil de aplicat din o mulțime de cauze printre care vine în primul rând lipsa de mijloace necesare și de bani.

Cine mai poate cere azi unui țăran să pue în aplicație noile metode de cultură, să cumpere îngrășăminte chimice, mașini etc., când el în cele mai multe cazuri n'are cu ce plăti o cutie de chibrituri?

Când lucrurile stau așa, cum să mai vorbim de consultarea sau întretinerea de către țărani a unui specialist în științele plugărești, care să-i dea îndrumările necesare pentru a putea pune la cale exploatarea sa pe baze mai rationale. Deși sunt unii țărani cari și-au putut permite toate acestea și chiar mai mult ca să poată corespunde prevederilor științei agricole, cei de felul acestora mai luminați sunt așa de puțin încât lucrul făcut de ei nu poate niciodată influența real asupra întregii agriculturi. (Ex. Unul care și-a stropit pomii și a cules omizile complet, iar vecinii lui n'au putut să facă acest lucru, atunci nu mai are nici el nici un folos, fiindcă grădina lui curățită va fi invadată de omizile din grădinile vecine, și câte alte exemple de acest soi nu se pot aduce, care să ilustreze această stare de lucruri, în urma căreia rezultă limpede că azi în situația specifică agriculturii noastre nu mai poate merge decât cu greu în exploatarea parcelară).

Intr'un cuvânt mai putem noi pretinde agriculturii noastre să concureze cu cel din Rusia sau altă parte?

sofahér vármegye 1848—49-ben (= vol. III din *Monografia județului Alba*), Aiud, 1898, pp. 17—8 ne spune că în dimineața zilei de 21 Octombrie 1848 au apărut în satul vecin Benic, — locuit în bună parte de proprietari și meseriași unguri — cei doi preoți români din Cetea în frunte la câteva mii de Români înarmați. În piață, având înaintea lor niște cărți sfinte, au vorbit mulțimei agitate, care apoi a năvălit asupra familiilor ungurești și au luat din turnul bisericii reformate 500 de arme ascunse,

pe care apoi l-au distribuit între ei.

Ne-am oprit la această dată, căci informațiile privitoare la viața a-

cestui sat în vremurile mai nouă, sunt mai bogate și mai ușor de găsit pentru istoricul comunei Cetea³⁴).

³⁴ **Greșeli de tipar** în No. 2 din *Societatea de Măine*, X. (1933) II, și Nr. 5 (V. 1933)

Pag. 38 col. 2 r. de sus	35	ceste	<i>Pivariul</i> în loc de <i>Pinariul</i>
" " " 2	36	"	<i>Galda</i> " <i>Balda</i>
" " " 1	44	"	<i>1887</i> " <i>1597</i>
" " " 2	7	"	<i>Vallarga</i> " <i>Valbarga</i>
" " " 2	ios 16	"	<i>Filipescu</i> " <i>F. Cipescu</i>
" " " 3	sus 22	"	<i>Racz</i> " <i>Raez</i>
" " " 3	sus 33	"	<i>San</i> " <i>Sas</i>
" " " 1	ios 19	"	<i>istoria</i> " <i>relatiile</i>
" " " 1	sid. 39 col. 2	ceste	<i>Lancrăm</i> în loc de <i>Laucrăm</i>
" " " 3	sus 14	ceste	<i>Otoi</i> în loc de <i>Otor</i>
" " " 3	jos 11	"	<i>1601</i> " <i>160</i>
" " " 2	" 24	"	<i>cultă 69 martori din satele:</i> <i>Cetea în loc de as-</i>
" " " 1	sus 32	"	<i>Gotthart</i>
" " " 3	" 18 „ 13.	<i>Buzduqan</i>	<i>Onea de 50</i> <i>5</i> <i>Banța Constantin de 30</i>
" " " 3	" " 30	"	<i>Banța</i> " <i>Bonța</i>

Când omul observă că un lucru este rău sau nepotrivit, atunci caută să-l înlocuiască cu altul mai bun, exact așa ceva se întâmplă și cu acele condițiuni economice și sociale care depind de noi. E lucru curios că noi în loc să aprofundăm și să studiem aceste chestiuni, noi stăm cu brațele încrucișate și așteptăm să se întâmple ce-o da Dumnezeu.

Afară de aceste noi suntem avantajați prin faptul că nu avem nevoie să facem încercări și experiențe în aceste direcții, deoarece le-au făcut alții, iar nouă nu ne rămâne decât să le adaptăm împrejurărilor noastre specifice și să aplicăm numai acele metode care au dat rezultate reale, încât țăranul să nu se teamă că va ajunge mai rău de cum era mai înainte adaptându-se noilor metode.

Azi, când agricultura e o știință foarte complexă și când suntem țară agricolă cu 80% agricultori și dintre cari mai mult de $\frac{3}{4}$ proprietari mici à 3 Ha, nu mai poți sta în fața concurenților tăi, decât făcând ca acești mici agricultori să se asocieze în „Asociații de producție, cooperative de cumpărare și vânzare în consum etc., prin care nu-i desființezi nici proprietatea la care ține așa de morțiș și unde nu-l privezi nici de drepturile libertății individuale, în schimb îi dai posibilitate să concureze cu semenii lui. În momentul de față aceasta e părerea cea mai bună pentru a putea salva situația grea a agricultorilor noștri, lucru care a fost recunoscut de către conducătorii noștri, care până acum n'au făcut decât legi foarte bune, care au rămas baltă.

Poate una din cauzele principale este și aceasta că la noi când e vorba de a produce o nouă orientare

în viața economică a țării, agricultorii nu sunt încadrați în această mișcare decât prin lege; datorită și faptului că agricultorii fiind clasa cea mai inferioară, încât n'au pe nimeni care să transmită și la lumea cultă, la lumea orașelor, starea lor disperată în care au ajuns. Spre deosebire de muncitorii dela orașe care pot veni zilnic în contact cu conducătorii lor intelectuali, care imediat alarmează lumea de starea rea a muncitorimei, agricultorii trebuie să rămâie numai cu tânguirea că nu mai poate merge mai departe așa.

Aceia care trebuie să se intereseze mai de aproape de țărani, sunt intelectualii noștri care își au originea în această clasă, care însă uită foarte repede de greutățile și necazurile părinților lor, și ei țărani. Încât tocmai acele dintre elemente mai răsărite dela țară sunt duse la oraș, de unde nu-i mai leagă de țărani altceva decât amintirea că și ei au fost țărani, o amintire pe care nu o consideră cei mai mulți ca una dintre cele mai plăcute. Satul rămâne fără elemente prețioase pe care le-a pompat orașul așa încât n'are aproape pe nimeni care să se intereseze cu tragere de inimă, nu din datorie de a-și face serviciul respectiv, de toate problemele care se referă la viața rurală, unde este așa de mult de lucru încât nu știu, nu mai pot spune nici că azi e foarte greu să te distingi într-o ramură oarecare, desigur că aceștia nu se gândesc la problemele ce trebuiesc soluționate pentru a putea scoate din mizerie și întuneric pe aceia care constituie temelia cea mai sănătoasă a statului nostru.

IOAN TRAFIUC
stud. ing. agr. Cluj.

Orașul

*Cu 'ngrădiri somnului întemnițat
soarta și-o împotmolește
prăcălirii imensului încumetat...
Din sirene sprijinite soarelei
în zilei o negrește
în vas boltit de-azur.
Anemică trăire 'n deslegări.
Fire electrice
pe traverse — mână puteri
prin descompuneri cadaverice.
Semne scânteiază îmbuibării.
Ciocan sfrieste crugul dur
peste poștele nestăpânite
ascunzișurilor,
spre pornirea apei stăvilite
întâmplării
Îngăduiri încă domnesc
tescuite străzilor.
piepturi foamea o 'mpărțesc.
Prin vreme vis isvodește raiu nespus,
se curmă păsuirea,
norod creiază un Isus
s'aducă mântuirea.
E ceasul însemnat.
Orașul și'ndreaptă privirea
spre lanuri bogate
ce coc grâul așteptat,
spre tănuitele comori,
spre sate
cari pregătesc spânzurători... ION TH. ILEA*

CORNEL CENAN

Portretul lui ION TH. ILEA

Cronica medicală

Unde's doi puterea crește

Nu de mult s'a constituit în București *Confederația Asociațiilor de Profesioniști Intelectuali (CAPIR)* sub președinția profesorului *Dr. Gheorghiu*, rectorul universității. Ea este compusă din: Asociațiunea Generală a medicilor, Asociațiunea farmaciștilor, Asociațiunea profesorilor secundari, Societ. Politehnică, Uniunea avocaților, Asociațiunea medicilor veterinari, Asociațiunea Centrală a Inginerilor, Sindicatul artelor frumoase, Societatea arhitecților români. Confederațiunea are 60,000 membri în întreaga țară. — Primul rezultat efectiv înregistrat este, că în urma protestului energetic al Confederației și al Asociațiilor componente s'a renunțat la legiferarea impozitului de 10% asupra valorii locative a imobilului locuit de profesioniștii intelectuali.

Considerațiuni de ordin medical infuzăză uneori moda feminină

Drul Roger Glénard într'o conferință recentă stabilește o strânsă conexiune între descoperirea „ptozei viscerale” și evoluția corsetului cu repercursiunile sale asupra siluetei și modei feminine. În perioada dela 1885—1900, în butul unor încercări izolate, silueta feminină este dominată de cea mai exagerată constricțiune a taliei; între 1900—1915 se produce o adevărată luptă între diferitele tipuri de corsete, unele mai recente inspirându-se din doctrina „ptozei” câștigând tot mai mult teren în detrimentul modelului vechiu. Între 1915—1920 se generalizează centura abdominală pentru susținerea renichilor, eliminând corsetul de până aci. Între 1920—1925 se abandonează toate mijloacele de contențiune. Incepând cu 1925 corsetul și centura reanșă din nou dar de data aceasta asigurând o talie cu mult mai largă; o susținere a abdomenului, mare supleată a mișcărilor în deplină concordanță cu prescripțiile medicale.

Cancerul

care are o etiologie obscură și neelucidată încă, determină eforturi considerabile și multiple în vederea punerii în vigoare a unor norme profilactice eficiente și a unor mijloace terapeutice, cari să poată interveni încă la timp oportun și în cadrele posibilității operatorii. În capitala țării s'a constituit încă de mult un nucleu serios compus din individualități proeminente ale vieții noastre medicale, pentru cercetarea complexului de chestiuni referitor la problema cancerului. Mai recent profesorul *Fichera*, un cercetător italian cu serioase preocupări în domeniul studiului cancerului a ținut vre-o trei conferințe în capitala țării tratând aspecte de ordin științific și social, concernând lupta anticanceră. Lui îi revine paternitatea teoriei asupra desechilibrului oncogen în sensul căreia, puterea oncologică suferă o diminuare cu vârsta, constituind o predispozițiune generală la apariția

cancerului. În Cluj, Institutul „Iuliu Maniu” pentru studiul și profilaxia cancerului a scos de sub tipar în condițiuni tehnice superioare primul număr al *buletinului* său „Cancer” conținând un bogat și variat material științific și de organizare.

Ce este medicul ?

Sacha Guitry în opoziție cu *Molière* și alți autori dramatici, și comedienii cari au maltratat nu odată pe medici și activitatea lor de alinarea suferințelor, dedica câteva pagini de glorie acestui corp medical de elită. În prefața lucrării sale „Mes medécin” *Sacha Guitry* definește pe medic cam în modul următor: medicul este un individ pe care-l chemăm de îndată ce nu ne simțim bine, un om care nu vine niciodată destul de repede, căci avem nevoie de el, și care întodeauna lasă impresia de a veni prea de multeori, când ne-am restabilit. — În această lucrare sunt fixate aprecieri elogioase și pline de admirațiune la adresa corpului medical de către autorul angajat pe „cariera de bolnav”.

Dublul doliu al medicinei naționale

Medicinei naționale i-a fost dat să piardă două din figurile sale cele mai marcante. Unul este prof. *dr. Mina Minovici*, organizatorul științific al medicinei legale naționale și întemeietorul miraculosului institut numit „Morga”, care a stors admirația străinătății, dispunând și de o colecție foarte bogată de piese adunate cu multă perseverență și selecționare cu o intensă deosebită în cursul deceniilor. Faptele lui ca om de știință și organizator au fost discutate cu amplexare în altă parte, de către alții. Aici ne limităm numai a aminti sentimentul de adâncă satisfacție ce ne-a cuprins, când auzind cursurile prof. *Kenyeres Balázs*, titularul catedrei de medicină legală din Budapesta, acesta vorbind la capitolul agnoscării cadavrelor, ne-a prezentat un voluminos și foarte îngrijit manual de specialitate cu comentariul că el este cel mai bun manual în această direcție. — Cu adâncă surprindere am constatat că era scris în românește, fiind tratatul *drului Mina Minovici*. Recunoașterea calității superioare a operei profesorului *Minovici* în capitala Ungariei, — pe timpul când cele două Țări se aflau față în față pe câmpul de războiu, credem că poate constitui o modestă consolare pentru marea pierdere înregistrată.

Al doilea, *Prof. dr. Ernest Juvara* una foarte apreciat om de știință și totodată un distins artist în meșeria de chirurg. A murit electrocutat, în baia sărată. În afară de activitatea sa fecundă, atât de apreciată de competențele medicale: el trebuie să ne servească drept lecție și prin moartea sa, care este menită să actualizeze din nou pe seama tuturor, accidente pline de pericolul ce-l poate prezenta chiar și electricitatea domestică numai. Momentul determinant în acci-

dentul profesorului *Juvara* a fost în afară de defectiunea substanței izolatoare a firului electric dela lampa portativă, umezeala pielei și încărcarea apei cu sare de bucătărie, apa și clorura constituind factori buni conducători al curentului electric cari au contribuit în mod esențial la consumarea accidentului. Invățătura practică ce rezultă din acest mult regretat accident este, că toată lumea trebuie să știe că este periculos să fii în același timp în contact cu aparatele electrice și cu canalizația de apă ori umezeala.

Casa de pensuni și ajutor a medicilor din România

Are de scop să strângă un capital din al cărui venit să acorde membrilor săi pensuni de retragere, de invaliditate, pentru văduvele și orfanii minori rămași pe urma membrilor decedați și alte ajutoare. Se face un apel insistent ca să se înscrie cât mai mulți membri pentru a da posibilitatea realizării unei organizații profesionale și sociale de o importanță covârșitoare demnă de un corp select ca și cel medical.

Statul de tuberculoși

Ministerul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale se ocupă intensiv cu gândul realizării unui sat de tuberculoși (în județul Muscel). Astfel de realizări au luat ființă în străinătate. Așa în Statele Unite ale Americii o localitate din Lake N. Y. reprezintă o adevărată colonie cu case, vile, parcuri, sanatorii, promenade etc., iar în Franța același scop servește un „sat sanitar”. — Colectivitatea tuberculoșilor ar ține seama de exigențele factorilor igienici și economici puși de acord cu starea fizică și psihică specială a bolnavilor. La noi se accentuează deocamdată mai mult caracterul profilactic ce ar trebui să revină acestor sate în opera de combatere a tuberculozei ca boală socială.

Realizări biopolitice

Ziua de 10 Mai a. c. a constituit o surpriză dintre cele mai plăcute pe seama publicului nostru clujean. Grație inițiativei pline de realizări practice pe teren a profesorului *dr. Iuliu Hatiegan*, președintele despărțământului Cluj, al Astei și al organizației „Soimilor”, 10 sate din județul acesta, desrobite de sub încătușarea ignoranței și a înstrăinării ca port și obiceiuri strămoșești datorite vitregiei veacurilor, s'a înfățișat în plină splendoare de re venire la matca naționalismului integral prin adoptarea de admirabile costume naționale, organizarea de coruri și fanfare și învățarea unui proces de deșteptare și intensificare a conștiinței naționale pe aceste meleaguri atât de neglijate în trecut. — Am asistat la o manifestare splendidă de regenerare fizică și morală ce onorează pe inițiator și organizator împreună cu auxiliarii săi prețioși. *Dr. Azente Iancu*.

Crâmpete de viață

Problemele de moralitate sunt în general, plicticoase și nu rareori odioase majorității. Literatura le evită, căutând mai degrabă să justifice lipsa lor, decât să o deplângă. Chiar un romancier de talia lui *Galsworthy* pune în gura eroulor săi cuvinte ca acestea: „Virtutea este mai întotdeauna o chestie de noroc”. Dar el o pune în gura unui vagabond — filosof — dărmător — de lumi, pentru el personificarea farmecului nenorocit al omului, care trăiește dincolo de legile fundamentale ale colectivității spirituale (nu sociale) umane. Și simțim prea bine, că e o maximă, pe care nu o aprobăm deși o găsim într-o carte, al cărui erou principal e adus tocmai în postura de renegat al moralității convenționale sau, mai bine zis, el fariseismului, antipatic și rău făcător. Acest erou al lui, *Shelton*, deși născut în confortul burgheziei avute engleze — care echivalează cu aristocrația altor popoare — își acceptă soarta cu o desinvoltură caracteristică rasei sale. Până în ziua *când...* Până când intervine o simplă coincidență; călătoria de două ore, de la coasta mării până la Londra, în același compartiment cu două ființe falite, învinse, fiecare în felul său. O fată de țară, franceză, înșelată și părăsită chiar în portul de acostare și care, neîndrăznind să se întoarcă la părinții ei, severi în moralitatea încăpățanată a rusticului terorizat de gura satului, pleacă spre metropola lumii să se piardă pe străzile ei, în furnicarul milioanei de oameni.

Și un vagabond.

Un vagabond, căruia această străină, îi destăinuiește începutul dramei ei și care o crede. O crede și intervine pentru ea la domnul atât de cumsecade, cu hainele atât de impecabile, cu pielea așa de curată și portofoliul, probabil, atât de plin. Aceasta e începutul *dramei* sufletești al tânărului atât de fericit până acum, atât de ferit de atingerea cu adevărată mizerie, care nu e niciodată sărăcia, ci *vișniul*.

Și prin aceasta se lovește de însăși miezul întregii tragedii. Nu lipsa, ci decăderea; nu anonimatul în raul social, care te coboară la o simplă existență, ci realitatea valorii tale negative care oprește progresul omenesc și față de care rămâi răspunzător.

Iată un adevăr veșnic și inexpugnabil. Omul e pus într-o fatală și necruțătoare colaborare, oricât de mică i-ar fi valoarea, oricât de neînsemnată calitatea, oricât de infimă tezimă valoarea. În balanța vremurilor, această greutate neînsemnată, distruge armonia, răstoarnă echilibrul. Vai, surpă și macină...

Nu departe de *Buckingham Palace*, palatul regal, într-o umbră unui cartier de moarte. Sute de familii cu copii de toate vârstele, cari fac școala străzii, pe trotuar și în casă. Promiscuități nevisate nici de imaginația unui *Edgar Poe*, o lipsă atât de definițivă de ceea ce îi tre-

bue trupului, ca să se simtă bine și o viață de un nivel atât de scăzut, încât mîntea celui mai sărman țărăn dela noi, nu o poate închipui. Mahalalele noastre, cu mizeria lor aerisită de razele unui soare generos și pentru bogat și pentru sărac, cu apele verzui și infecte, pe cari le svântă vârtejul sau le înprospătează ploile și zăpezile, par un raiu pământesc pe lângă ceea ce ascunde taina viermănoasă și putredă a cimitirelor de oameni vii ale Londrei.

Și țara aceasta, care stă în fruntea țărilor, ca creștinism practic, nu face oare nimic pentru curmarea acestei plăgi, acestei crime? O, da! În mocirla tuturor noroaielor se afundă plasa cercetătoare a pescuitorilor creștini. Misionari, bărbați și mai cu seamă femei, cu evanghelia în mână, caută sufletele, ce doresc eliberare. Și lor le dă un Mântuitor, care se pleacă și spre cel mai destrăbălat om și-și spune: „Frate, vino cu mine și voi face din tine un om nou... Vin, unii. Cei puțin, cari de multe ori apoi și ei, la rândul lor, se întorc la cloaca de unde s'au ridicat și aruncă plasa salvatoare, celor rămași robi lor înșile...

Dar de ce oare vin așa de puțini?

Pentru ce își iubesc mizeria lor

Această dragoste, de neînțeles aproape, pentru atmosfera irespirabilă, în care ei totuși respiră, este singura talmăcire a tenacității lor îndârjite, de câteori organe simandicoase municipale încearcă asanarea infamilor pereți, în care nu poți bate un cui, fără să țâșnească ploșnițele afară. Puterea fatală a obișnuinței, întermixiunea organismului uman cu mediul ambiant, cine știe ce tainice resorturi sufletești, reacționează față de orice veleități de reformare din afară! Mister nepătruns! Lume necunoscută! Admirabil instinct de conservare și putere de izolare, pentru că în acel infern totuși, individul să poată zămbi, cănta și iubi... Căci altfel, o clipă n'ar mai fi piatră pe piatră din toate palatele bogățiilor, cari în valuri de mătăsurii și străluciri de juvaeruri, își trăiesc nemulțumirile, ambițiile și vanitățile... Talazuri după talazuri, ar veni armata zdrențuită a infometaiilor și ar distruge totul în calea sa.

Dar așa, crusta de murdărie depusă pe trupurile lor de atâtea ori surprinzător de vânoase, le înăbușe și sufletul și-l adoarme într-o indiferență și rezemare vecină cu moartea. Ici-colo, crusta, care a încătușat sufletul, are o spătură. Un dor, un vis nedeslușit, o bucurie de a trăi, ce se cere la larg, dă aceea suferință, acel sentiment de neidolulere, care duce la izbăvire. Și atunci mâna, care se întinde e primită. Cuvântul propovăduitorilor, batjocuri de mii, e primit, iată, de tânărul acela de color, cu părul roș vâlvoi și fața plină de piștrui; de fata aceea vestejită înainte de vreme, cu luzele arse de băutura și care, acum decădută se deșteaptă și plânge viața ei fără soare și bunătare.

Căci nu există mântuire decât din lăuntru nostru.

Unde este Voiața e și Izbăvirea...

„Și Duhul și Biserica zic: Vino! Și cine aude să zică „Vino!” Și cui îi este sete, să vină; cine dorește apa vieții, s'o ia, fără plată!”*)

Și la noi, câți nu sunt, cari își iubesc mizeria. Dar unde sunt cei, ce-i iubesc pe ei într'adevăr și cari vor să-i deștepte la dorul de o viață mai înaltă, la nostalgia orizonturilor largi, ce deschid drumurile viitorului roai bun, mai drept?

Am bătut pe vremuri drumul unui sat, aproape de Cluj, înainte ca politicianii să se prăpădiască de dragul posibilităților electorale ale populației masculine. Noi, o mână de femei, am mers la inima femeilor. Și am deștenit ogorul și am stimulat tot ce poți scimula într'un suflet de mamă: ambiția pentru copil, rușinea de vecina, care are un copil mai sănătos și mai frumos. Și am reușit. Pentru că ele și-au vrut fiinele, nu numai noi. Astăzi drumul Dispensarului îl bat sute de țărance, ale căror bunici și răsbunici, aci, la porțile Clujului, la doi pași de clinici, se căutau cu vraci și babe. Il bat cu pruncii în brațe, se duc la consultații prenatale, își îngrijesc dinții. Dar au trebuit *ani* ca să învețe acest drum.

De ce la noi dau greș atâtea opere de asistență? De ce orfanii preferă strada, orfelinatele? De ce vagabonzii preferă beciurile poliției și nopțile dormite pe sub poduri ori prin șanturi, triajurilor? Pentru că ei nu înțeleg binele, ce li se vrea și fiindcă acest bine, atât cât îl înțeleg ei, nu-l vor.

Biurocrațizarea asistenței sociale, care tinde lauciderea oricărei inițiative particulare și pune piedici operelor autohtone, cari au izvorât din nevoile noastre și s'au dospit din sufletul atâtor femei de inimă, dealungul anilor, e, în realitate, anihilarea ei în ceea ce avea mai bun: *osteneala și jertfirea generoasă a clasei lor avute pentru cea năpăstuiți de soartă*. Când săracul devine un număr de registru la Onor. Minister, se pierde un suflet. E cu totul altceva, când acel nenorocit s'înte că e privit cu interes, milă și iubire. Din noaptea înșorită a mahalalelor noastre ca și din umbra ceții depe maul întunecat al Tamizei, suflet pe suflet chiamă la mântuire. Nu un simplu funcționar, care între două țigări, se uită încrunțat la biata văduvă, ce-i tremură în față, cu copilăși agățați de fustele soioase...

Ocotirea săracilor trebuie s'o facă Biserica.

Și eu, prin Biserică, înțeleg pe toți aceia, ce cred în Dumnezeu și iubesc pe oameni.

*) Apocalipsu, 22.17.

Ce chemare sublimă!

Ce poruncă nesocotită de cei mai mulți!

SANDA I. MATEIU.

„ALTARE“

poezii de G. Murnu

Oamenii sunt mai schimbători decât vremile; de aceea te întristează mai mult decât te miră regretabila schimbare survenită în felul de a gândi și a scrie al dlui G. Murnu, neîntrecutul traducător al epopeilor homerice. Dela limpezimea stilului, înflorit pe alocuri cu pitorești arhaisme și clădit pe o topică specific românească, care făcea din acele tălmăciri o lectură valoroasă și marca un pas înainte în evoluția traducerilor românești, — până la confuzia și profilașitatea ce formează zestrea literară a volumului de poezii „Altare“ e un cororș repede și nefericit.

E suficient să comparați simplitatea și puritatea limbii din prefețele primelor ediții ale Iliadei, unde vorbește cu atâta dispreț de „jargonul româno-francez de astăzi“ (Iliada, trad. Murnu, ed. Casei Școalelor, 1916) cu stilul emfatic din prefața volumului „Altare“, scris tocmai în acel nesuferit „jargon româno-francez“, sau mai bine să puneți pe două coloane volumele de poezii „Alme sol“ al dlui G. Murnu publicat în 1925 cu ultimul volum „Altare“, apărut în 1933, în care adeseori bucățile nu sunt decât reluări din volumul precedent și veți avea o probă concludentă.

E de neînțeles cum un spirit cu o cultură literară atât de vastă și un atât de bun cunoscător al limbii românești a căzut victimă a celei manii nefaste ce bântue marea parte a publicisticii noastre actuale, caracterizată, nu atât prin folosirea exagerată a neologismelor și printr'o iubire bolnavă pentru un vocabular cât mai exotic, dar mai ales printr'o arhitectură frazeologică artificială, care produce o deformare până și în logica gândirii, cum și prin împrăștierea ideii generatoare într'un număr inutil sporit de forme de exprimare, așa încât ideea se 'neacă în torrentul vorbelor și frazelor multe, mari și frumoase sau numai bizare, iar cetitorul străduitor ostenește de multe ori zadarnic căutând-o.

Dacă e destul adevăr în afirmația dlui G. Murnu din prefața dela „Altare“ că „conceptul constructiv ideologia, oricare ar fi valoarea lor

intrinsecă, sunt subordonate și absolut condiționate de calitatea expresivă a formei“, n-ri mai puțin adevărată importanța deosebită pe care acest „concept constructiv“, cum îl numește dl G. Murnu, îl are în mecanismul exprimării: „Între semnele cele mai disparate, e o legătură, e ideea comună, la exprimarea căreia aceste semne contribuie“. (F. Brunot, La Pensee et la Langue, p. XVIII). Oricare ar fi îmbrăcămintea acestei idei generatoare, procedeele de exprimare utilizate trebuie să fie alese și organizate în așa fel ca în nici un caz să nu împiedice procesul de evocare. Prea marea însemnătate acordată formei sau, mai bine zis, însemnătatea prea mare acordată numai anumitor procedee de exprimare, iar în general, (fiindcă după cum vom vedea există și excepții) absoluta neglijare a acțiunii de a lumina cât mai puternic gândirea efectivă ce intenționează să o exprime, de a face evidentă această parte care întâlnește într'un tot unitar și indivizibil momentele succesive ale procesului de evocare, e primul punct de vedere greșit pe baza căruia dl G. Murnu și-a compus poeziile din volumul „Altare“. Vom avea o poezie sonoră, dar obscură, difuză, greoaie, în care desvelirea ideii se va poticni în grămezi de cuvinte și imagini lipsite de viață, lipsită de acea strălucire magică pe care ele o capătă sub suflul creator al sufletului de mare artist; căci dacă o muzică particulară a consonanțelor și vocalelor într'un vers ajută neșpus de mult la exprimarea sentimentului în ființa lui singular și incomunicabil, ce însotește totdeauna o gândire poetică, apoi numai

când intenția poetului transpare clar, numai atunci muzicalitatea sunetelor câștigă o valoare expresivă determinată.

Exemple mai drastice de prolixitate găsiți în poeziile: *Primul acord, Vedenie, Tanagra, Visătorul, Iluzi-nare, Poema care nu moare, Urania, Nostalgie de azur, Ad astra, Idol păgân, Apoteoză, Ziua de mai, Imnul soarelui*. Voi cita aici poezia intitulată „Nepenthes“, care deși, prin excepție, aproape concisă, rămâne totuși obscură. Ideea principală, „conceptul constructiv“, în jurul căreia a fost construită această poezie, rămânând ascuns pentru cititor, versurile, deși de o sonoritate plăcută, sunt fără valoare expresivă, fără putere, aproape fără sens, sunt moarte.

(Va urma).

MIRCEA N. DRĂGANU

Moșul

*Ars de soare și de vânt
Și de soarta blestemată,
Și-a făcut un legământ,
Să-și lase vatra uitată!*

*Cu ciubarele pe-un murg
Iși cată 'n lume norocul,
Prin noroi și prin nămeți,
Și nu-și mai găsește locul.*

*Iși ridică fruntea 'n sus
Și nu-i pasă de durere,
După bine a pornit
Și cersind pe drumuri pieră.*

AUREL ZEGREANU

Inviere

*Desjași spre lume caldul tău suris
Și nopților adânc le simți căderea
Cu vâl intact și ochiu spre infinit
Atunci când sună 'n clopote 'nvierea.*

*Aștepti cu împlinitul spirit nou
Mormântului deschiderea cea sfântă
Și înălțarea pentru raiu și cer
Și-ascuți slăviri ce îngerii le cântă.*

CIOCIO ANDERCO

De vorbă cu criticii bucureșteni

(Mică harță estetică-literară)

Domnul critic (profesor secundar, autoritativ și doct):

— „Dră, volumele Dumitale au nenumărate cusururi: Ești ireverențioasă... — iartă-mă, acesta e cel mai blând termen — ești ireverențioasă cu profesorii și profesoarele, părinții Dumitale sufletești dela cari ai supt laptele înțelepciunii“.

— „Mulțumesc! Și al doilea?“

— „Iar te rog să mă ierți: Ești lipsită de modestie.“

— „? !“

— „Da, da! Dta vorbești mereu de persoana Dumitale, în citirele volumele. Și nu e frumos. Mai multă modestie nu strică, mai ales unei fete“.

Mă înclin cu respect și cu ceva roș în obraz — veritabil, nu din poșetă.

— „Mă rog... Ce'i aceea „modestie?“

Domnul profesor-critic se cam încurcă. E rândul Domniei Sale să nu găsească imediat răspunsul. Definiția nu se află de sigur în manualele de cari Dsa se servește la curs.

— „Domnule profesor, o fată curățică și curățel îmbrăcată trece pe stradă, cu ochii în pământ, fără să se uite în dreapta și în stânga, fără să observe privirile mai mult sau mai puțin aprobative ale tinerilor și unele rictusuri ale consorelor mai oropsite de natură. Babele moraliste: Ce „modestă“ fată!

Dta ce zici?

— „Hm, hm...“

— „Mie să-mi dai voie să cred că ori nu îndrăznește, nu poate înfrunța privirile trecătorilor, și atunci mi se pare că „modestia“ se chiamă în realitate „timiditate“... (o simpatică formă a lasității, plăcută mai cu seamă obraznicilor); ori pozează în mironosiță și atunci modestia se chiamă altfel: „ipocrizie“.

Domnul Profesor își mângâie nervos vârful nasului cam roșu și ascuțit.

— „Cum văd eu, Dta disprețuești cea mai frumoasă dintre virtuți“.

— „Să nu exagerăm. Poate că există și modestie adevărată dar nu e cum vrei Dta. Nu cumva modest este contrariul lui înfumurat?“

— „Dicționarul Academiei n'a ajuns încă până acolo“.

— „Hai să încercăm și fără dicționar. Dta să mă oprești unde greșesc:

Zerulescu a ouat o poezie sau un volum, dacă vrei și, după aceea, umblă cu nasul pe sus, e convins că a revoluționat arta poetică, a făcut marț pe Eminescu și cu dânsul începe o nouă epocă în literatura românească. Iată ce cred eu că se chiamă înfumurare“.

— „De-acord, dar modestia?“

— „Popescu scrie o carte sau o nuvelă cum poate mai bine, sincer și conștiincios. El mărturisește cinstit că lui i se pare bine și interesant ce a scris și se bucură din toată inima, dacă îi place și cititorilor..., că doar pentru ei a scris-o.“

Dacă n'a reușit, nu recurge la acel „urâse profanul vulg“, care nu-i pricepe arta. Dacă nu se descurajează, încearcă să facă mai bine.

Iată ceea ce se chiamă modestie, după părerea mea.

„Ce zici?“

— „Mda, dar cu asta n'ai răspuns la obiecțiunea mea: că scriitorul nu trebuie să vorbească de el la persoana întâiu“.

— „Să fie asta lipsă de modestie? Dar ce zici Dta de cea mai mare parte din romanele în care autorul își descrie, sub nume fictiv, propriile sale sentimente și aventuri amoroase? E transparent că eroul e însuși autorul și păjaniile descrise sunt ale lui“.

— „Mă rog, aceasta e decentă. Autorul pune pe altul să vorbească în locul lui“.

— „Foarte mulțumesc, dacă Dta numești asta modestie. Dar, poți să-ți închipuești procedeele aplicabile amintirilor din copilărie ale marilor maestri Creangă, Pătrășcanu, Brătescu-Voinesti?“

— „Dar, acelea sunt „amintiri“...“

— „Și un reportaj aparține aceluiaș gen, cu singura deosebire că, în acest caz, amintirile sunt proaspete ca un corn de dimineață. Atât și nimic mai mult. Dealtminteri acesta-i caracterul genului“.

Domnul Profesor de critică literară se ridică grăbit.

— „Am oră la liceu.“

Tonul e aspru. Vai de capul elevului care n'o ști azi anul în care s'a născut Creangă, sau vre-o altă dată importantă a istoriei literare.

MARTA D. RĂDULESCU

Plugarul

*Te-am văzut arând pământul
și te-am văzut
aruncând semințe grase
în țarina cea neagră.*

*Eu te-am văzut
așteptând cu zâmbetul pe buze
răsăritul rodului.*

*Și te-am văzut
cercetând zarea
cu mâna dusă la frunte
să vezi de nu vine ploaia.*

*Te-am văzut la biserică
jăcând cruci cu mâna ta uscată.
Plecând smerit fruntea ta curată,
parea că ești icoana unui întreg popor.*

*Și te-am văzut
la secerat
cum ai tăiat
aur curat.*

*Leyându-i brăul
ai adunat grăul
ca o jertfă sfântă
adusă parastasului muncii tale.*

SARA NYARY

DISCUȚII ȘI RECENSII

Clasicii români comentați

P. Ispirescu: Legende sau Basmele Românilor adunate din gura poporului (ed. Scrisul Românesc, Craiova). Noua ediție a basmelor lui Ispirescu, comentată de N. Cartoian, profesor universitar, se bucură de o bună îngrijire. Volumul reproduce textul autentic al lui Ispirescu. Fapt de mare preț, căci edițiile anterioare erau pline de înlocuiri și omisiuni de cuvinte și de fraze, care întunecau sensul textului.

Volumul e precedat de un document și util studiu despre basm, cuprinzând mai întâiu caracteristicile acestui gen de povestire și deosebirile lui de legendă. Urmează o analiză substanțială a dămbii pitorești a basmelor, „limbă vie, plină de mireasma proaspătă a vieții câmpenești”, precum și a formulelor stereotipe inițiale, mediane și finale ale basmelor, care sunt de o varietate atât de mare, încât s'au impus chiar cercetătorilor străini. Studiul se sfârșește cu o clară expunere a diferitelor teorii privitoare la originea basmelor și cu o clasificare a lor.

Comentatorul ne dă apoi câteva lămuriri asupra atmosferei în mijlocul căreia s'a manifestat Ispirescu; element de mare importanță istorică literară.

Activitatea lui Ispirescu începe la 1862, pe când era culegător la tipografia în care se imprima ziarul „Țeranul Român” de sub conducerea lui Ion Ionescu dela Brad. În acest ziar, Nic. Filimon — întemeietorul romanului românesc — a deschis și calea către cunoașterea unei bogate literaturi fantastice de origine populară, publicând cel dintâiu basm românesc. Faptul acesta, precum și atmosfera din redacția „Țeranului Român”, au ispitit pe Ispirescu, să culegă și să aștearnă pe hârtie acea colecție de basme, turnate într'un stil glumeț, energic, bogat și cald, care și astăzi se bucură de o prețuire unanimă.

Referitor la viața lui Ispirescu d. Cartoian reproduce un minunat articol al lui Delavrancea, apărut în „Revista Nouă”.

Având în vedere mai ales pe școlari, pentru a le înlesni înțelegerea mai ușoară a textului, comentatorul a actualizat ortografic, a sporit notele, față de ediția din 1882 și a adăugat la începutul fiecărui basm argumentul.

ION TOMUȚA

Pescuitorii de perle

Din zori și până 'n seară
trudim adânc de mare,
sporind pe-altarul lumii
comori — mărgăritare.

Zorind vrăjiți sub valuri
de perlele — lumini
viața ni-e adesea
ospăț pentru rechini.

SANDU ARIANU,

Ovid Densușanu: »Literatura română modernă« (Editura „Universală-Alkalay” — București)

Di Ovid Densușianu, cunoscutul filolog și distinsul profesor universitar, a publicat al treilea volum din lucrarea „Literatura română modernă”.

În acest volum, dsa vorbește mai întâiu despre „Ultime aspecte ale Școlii latiniste”. G. Săuleșcu, A. Treb, Laurian, T. Cipariu și A. Pumnul duc părerile întemeietorilor școlii latiniste, spre un haos de exagerări, făcând ca teoriile acestei școli să degenereze într'o doctrină „ultrapedantă”.

Trece apoi la „Alte orientări ale literaturii în epoca dela 1840”. După trei decenii de nebuloasă literară, perspective nouă se limpezesc. Scriitorii se îndreaptă spre cunoașterea sufletului nostru; pun stăruința de a face cunoscute creațiile populare, pe care le cercetează cu gândul de învioreări la izvoarele ei. Caută să-și însușească ce reînviase istoricii, dând prestigiul artei subiectelor desprinse din viața noastră de odinioară. Atât creațiunile în proză, cât și cele poetice ne desvăluie o sensibilitate evoluată, ecouri de adânci prefaceri sufletesti. Se urmărește afirmarea genului literar dramatic. Critica apare mai conștientă de chemarea ei.

În general, epoca dela 1840 este o epocă de revizuire și ascensiune,

care cereau orientări precise și energie — însușiri pe care le întâlnim întrunit în personalitatea lui Mihail Kogălniceanu.

În continuare se ocupă de „Prozatori epocii nouă”: N. Bălcescu, C. Negruzzi, A. Russo și N. Filimon, „scriitori cu o sensibilitate amplificată și trecuți prin ucenicia artei literare”.

Cartea se termină cu „Poezia în ascensiune de modernizare”: Gr. Alexandrescu, a cărui operă, prin „bogăția de fremătare sufletească și amploare a realizărilor”, lasă în umbră încercările înaintașilor.

Lucrarea dlui Densușianu, scrisă limpede și cu multă grijă, aduce o bogată documentare. Portretele scriitorilor desemnate — pe alocuirea — cu căldură, cuprind informații și interpretări istorico-literare ample.

Prin completarea treptată a acestei lucrări, dl Densușianu aduce un real serviciu culturii naționale. Până în prezent suferim de lipsa unei bune istorii literare, în ce privește literatura modernă română. Lucrarea dlui Densușianu, completată, va umplea acest gol.

Pentru acest fapt îi suntem recunoscători.

ION TOMUȚA

E t a p ă

Cavou deschis în nimbul popasului de zare
Cu lespedeă vărsată în mistuiri de vânt.
Așteaptă fâlșăirea răzlețului avânt
Rodit în agonia zăcutelor hotare.

Din istovite goluri adâncul se recheamă,
Sleind imensitatea tristeții de amurg.
În prăbușiri muștile durerile se scurg
Peste mormanul singur; ajungerilor vamă!

Apoi din amintirea tăcerilor stridente
Ecoul se revarsă în hohote de vad...
În fâșii lungi de spaimă singurătăți recad
Sorbite 'n nizuința privirilor atente.

— De hoitul biruinții dealurile prinse
Se zbat nemărginiri pornită peste larg.
În unduire sahare a liniștii catarg,
Străbate veșnicia hotarelor învinse.

V. STRAVA

Roza vânturilor

Urmare *)

— Roman —

— Hei, primarule, azi nici o ispravă!?

— Primarul se întoarse cu tot capul și făcu o ghi-dușie din ochiul stâng, căutând împrejur.

— Este, domnule notar!

— Nu cred, până nu văd!

— Mă rog, mă rog. Măcar atâta și dela noi.

— Dar știi, așa o bucățică după gustul dumitale...!

Ai s'o vezi mâine...! Fă-ți rând că ți-o aduc!

— Dumneata ești dat dracului.

— O aduc!

— Om ești!

— Și bărbat între neveste! Nu ca să mă laud, dar...

— Dumneata câți ani ai?

— Voi fi având vreo treizeci și câțiva!

— Ee, apoi eu de vreo două ori pe atâta...! da' de rândul muerilor mai că m'aș pune la o întrecere cu dumneata...!

Notarul rânji abia a plăcere, arătându-și dantura și măsurându-l cu privirea caldă, plină de interes.

— Bravo, dumitale, așa, da. Da' ian' ascultă, azi a fost ceva, în adevăr!?

— O căpriță!

— Ha, ha, ha! Bată-te, să te bată!... Bagă de seamă să fie și a mea tot căpriță!

— Las' pe mine, doar nu mă cunoști de ieri, dea-laltăieri!

...Afară ploua înainte. Era întunecet besnă. Picăturile, lovind acoperisuri, se auziau, de toate părțile, ca o muzică în surdina. Luminițele tremurau ici-colo prin ferestrele mici ale caselor țărănești; lăre de aur, pe-un covor de doliu... Pocnete de biciu și îndemnuri de grai omenesc răsbăteau de undeva prin podeaua de apă.

D. Arpad Ferent își netezi sfărcele mustăților. A-prinse o nouă țigaretă și se cufundă în noapte, fredonând un crâmpciu de ciardaș.

V.

În seara posomorită de Noemvrie, căruța poștei sosi destul de târziu. Pe urma ploilor neconținute, care au biciuit pământul cu stăruință, drumul s'a făcut nespus de anevoios, pentru căluțul bădicului Mașteiu, și nu cu mult mai ușor, pentru cel al lelii Floare.

Căruța poștei din Plopeni!?

O căruță simplă, țărănească, lucrată pe de-a întregul în regie proprie, dela cea mai fină, până la cea mai rudimentară bucată alcătuitoare. În drit își are nedespărțită lada, în care sunt duse și aduse tainele, bucuriile și surprinderile satelor legate cu serviciul postal de Plopeni. Bădicu Mașteiu și Lelea Floare apoi mai transportă și câte un călător pe plată, de aceea nu-i mirare, dacă biata postă înoptează uneori pe cale.

Cele două căruțe, împărțite cu schimbul, una pentru plecare, cealaltă pentru sosire, bat zilnic calea până la Pietroasa. Drumul merge cu cotituri, cu suișuri și coborșuri, în linie când dreaptă, când frântă, printre copaci de pădure deasă. La aceeași distanță, căruțele se întâlneau aproape cu exactitate matematică. Călușii se opresc de sine. Fața „poștașilor“ se însenină,

*) Vezi Nrele 11—12 și 13—14 din 1932.

făptura li se obleşte și glasul lor trimite obicinuitul salut reciproc, după acelaș ritual:

— Doamne ajută, mă ortace!

— S'ajute Dumnezeu!

Oamenii și dobitoacele răsufală cu plăcere. Poștașii se măsoară din priviri. Pe urmă, își trimit aceleași întrebări și răspunsuri invariabile.

— Ce-mai nou, ortace?

— Tot ea ieri!

— N'a murit nime?

— Nu!

— Da' Orbu ce mai zice?

„Orbu“ e șeful poștei din Pietroasa, un ungar morocănos și dur cu țărănimea.

Lelea Floare își încrețește buzele cu amărăciune:

— Tot el!

— Suduit-a și azi, când ți-a dat poșta?

— Suduit dară! Da' ce-ai fi vrut să faci, doar îl știi cine-i!

— Hă, să-l știe mama dracului!... și bădicu' scui-pă cu necaz peste căruță departe, clipind iute dintr'un ochiu. Își umple pipa cu țăabc din beșica tradițională, o aprinde, și, apucând hăturile roase, îndeamnă blând din codoriște:

— Hi Cercel, că ciumpăvim!

Apoi cu capul răsucit spre Floarea, care la rândul ei și-a luat aceeaș poziție:

— Să ne mai vedem cu bine!

Și acum, pe drumul noroios, desfumat de ploile care nu mai conținesc, clopoțelele cu picurare limpede de otel, își încep din nou cântecul moale.

Câțva momente, sunetul lor e o îngânare de melodii ritmice, cu întrebări și răspunsuri, pe urmă se to-nesc, dispar în nemărginirea câmpului posomorit, care fumegă ca o uriasă cădelniță, și în tainele pădurilor, străjeri neadormiți ai celor două margini de drum.

* * *

Văduvele de război adulmecară clinchetele clopoțelilor dela căruța poștei. Ploaia vărsa de-un capăt. Prin zăbranicul de apă însă, încurând se ivi căruța și chipul de pământ al lelii Floare, îndemnând murgul bărbătește:

— Hi, mă, dragă că iacă am ajuns!

Prin umbrele serii de Noemvrie, în piața satului, mustind de umezeală, noroiu și cocleală, silueta poștei, cu lelea Floare udă până la piele, cu căluțul flămând și încordat în hături, părea o jalnică arătare. Dar femeilor, în frământările de nădejdi și așteptări neținse, cu care se legau în fiecare zi de această cărucioară, li se părea poleită cu aur.

Correspondența și jurnalele pentru cei câțiva intelectuali localnici se distribuie în pripă și cu precădere.

Și sosiră din nou sumedenii de scrisori:

— Aurelia Pavel!

— Aici!

— Susana Brustur!

— Si ea, săraca!

— Anica Rotund!

(Va urma).

TEODOR MURĂȘANU

Prefecții la săptămâna cărții

Ministerul Instrucțiunii a organizat o bogată săptămână a cărții, cu congrese, conferințe și expoziții pe întreaga țară. În frumoasa sală dela Biblioteca Universității, Clujul a aranjat și el o expoziție cu contribuția editurilor locale a librărilor și a depozitului dela bibliotecă. Dnii Nic. Drăganu și C. Marinescu profesori universitari au ținut conferințe despre trecutul cărții românești și rostul ei actual.

Trecând printre vitrinele expoziției clujene, unde alături de câteva exemplare rare de cărți și stampe vechi e expusă mai ales cartea nouă, ne-a copleșit amare reflexii cu privire la soarta cărții românești. Cu toată editura românească a progresat după războiu, pentru că numărul citirilor s'a înmulțit considerabil, totuși cartea românească nu se bucură de prestigiul cuvenit în țara sa. Cartea franceză o înăbușe și astăzi. Dar tineretul școlar dacă răsfoiește exclusiv cartea românească, pentru că adulții, mai ales adulții culti citesc de preferință pe cea parisiiană. Căci nici una din națiunile europene nu sânt în această situație de slugărie față de o cultură — pentru care de altfel avem foarte multă recunoștință și admirație. Se știe că dintre adulții cea mai multă literatură o citesc femeile, pentru cine cunoaște însă femeia română, mai ales din vechiul regat, știe bine cu câtă pasiune, pornită adeseori din snobism, caută cartea franceză. Cea mai mare biruință a cărții românești literare ar fi câștigarea de partea ei a femeii române. Iată un lucru prea puțin amintit în conferințele și congresele dela București...

Dacă în Ardeal, cartea franceză nu e atât de suverană ca în vechiul regat, cu toată că a cucerit și ea mult teren, în schimb nici cartea românească nu se bucură de prea multă stimă. Cine a cutreerat cât de cât orasele ardeleni, luând contact cu „inteligenta” lor, a rămas desolat de cât de puțin se citește. Atât bărbații cât și femeile se hrănesc sufletește din ziare, rar dacă aruncă ochii în ce o revistă, care de altfel, când se bucură de această favoare, trebuie să fie un magazin. Atitudinea aceasta își are și explicații locale. Literatura de după războiu se deosebeste enorm de literatura dinaintea lui, care se bucura de atâta simpatie în lumea popilor și învățători-

lor ardeleni. Burghezia ardelenă, în formație, nu și-a găsit încă o atmosferă, o tradiție proprie, de aceea nu prea are multă înțelegere pentru literatura burgheză a Bucureștiului. Oricum însă, dincolo de această simpatie de clasă, există marea literatură cu problemele ei veșnice și de aceasta măcar ar trebui să se apropie burghezul ardelen. Iată încă un lucru de care nu s'a amintit nimic la săptămâna cărții...

Inchiderea stagiunii la teatru și la operă

După o serie de premiere și reluări, fără de nici un duh, teatrul și-a mai înviorat sfârșitul de stagiune cu reprezentarea *Azîlului de noapte*, zguduitoarea piesă a lui Maxim Gorki, jucată la Cluj, acum opt-nouă ani, într-o distribuție admirabilă. Dacă reprezentarea de acum n'a mai avut contribuția de o atât de înaltă calitate artistică a regretatului Stănescu-Papa, s'a bucurat totuși, de o susținută unitate, ceace este un merit al directorului de scenă. Spectacolul a înflăcărat pe toți iubitorii de piese bune. Era și timpul, după atâtea piese goale de idei, vetuste și lipsite de desăvârșire de sflul artei adevărate.

Într-adevăr, stagiunea aceasta a început sub admirabile auspicii, dând una după alta câteva premiere de mare anvergură. Abia a trecut însă Crăciunul și ritmul acesta intensiv s'a desacordat brusc, și desacordat a rămas până la sfârșitul stagiunii. E adevărat că stafia desființării care apăruse la orizont, poate fi invocată drept motiv pentru această choșeală. Totuși ea nu justifică îndeajuns lipsa de activitate din a doua parte a anului.

Experiența din stagiunea aceasta ne-a învățat din nou o convingere veche: că teatrul clujan poate suscita un intensiv interes în jurul său dacă și alege un repertoriu variat și bogat în noutăți. Conducătorii lui ar trebui să răsfoiască cu mai multă atenție repertoriile străine și cu siguranță că noul și interesantul, potrivit tuturor gusturilor, va fi găsit. Au dovedit că pot face aceasta. Să nu se mai orienteze în alegerea pieselor, după gusturile și pretențiile, nu totdeauna laudabile, ale unor actori favoriti.

Cu mult mai justificată a fost lipsa de activitate deosebită a stagiunii Operei. Instituția aceasta a tre-

cuit prin cele mai grele momente ale vieții sale. Numai datorită unor intervenții excepțional de energice a putut trece și în cel mai anemic buget pe care l-a avut România nouă. A scăpat deci, și ea și teatrul, și de acum încolo credem că desființarea lor nici nu se va mai aduce în discuție. Toată lumea s'a convins de necesitatea existenței lor. În capitala Ardealului, oricât de grele ar fi împrejurările economice, bineînțeles că în urma comprimării bugetului la maximum, Opera a fost lovită crud în activitatea ei. De-acum încolo ea va trebui să facă și mai multe concesii publicului, pentru a-și umple sălile. Totuși ea va putea face și multă artă de subtilă calitate. Va trebui însă să-și revizuiască cu scrupulozitate și fără nici un menajament toate capitolele bugetului. Are și ea destui paraziți, de care ar trebui să se debaraseze. Se găsesc printre soliștii ei, plătiți gras, și pe deasupra și cumularzi, câțiva care nu merită nici măcar să caște gura pe scenă. Nu spunem nume, dar dacă lucrurile vor continua și, în stagiunea viitoare, în halul în care durează de vre-o câteva stagiuni încoace, vom interveni cu toată energia.

Nu putem să încheiem aceste note fugare fără de a spune câteva cuvinte despre ultima premieră a Operei *Sranda Cimpoierul*, de compozitorul cehoslovac Jaromir Weinberger. Atât opera, cât și execuția și montarea au fost în adevărată surpriză. A fost cel mai bun spectacol al anului, un spectacol de verificabilă artă. De un cuprins, în care basmul se contopește, cu multă gingăsie, cu umorul, opera era de o coloratură muzicală spumoasă și strălucitoare, susținută la același nivel dela început până la sfârșit. La varietatea spectacolului a contribuit într-o mare măsură decorurile executate cu multă originalitate de dl Widmann, Cantăreți orhestră dirijor, regisor, balet, totuși au colaborat pentru a ne da un spectacol rar. Și toată lumea a fost multumită. Am regretat numai că premiera a căzut la sfârșitul stagiunii. Nu înțelegem de ce atâtea oboseală și cheltuială pentru două-trei reprezentații.

Iarăși și iarăși „Dicționarul Academiei”

Cine nu cunoaște istoria eforturilor, puse de înalta noastră instituție de cultură, pentru înfăptuirea acestei opere? De trei ori a pornit

pe drumul realizării ei. Odată a ajuns la capătul drumului prin sforțările orbe a doi latinisti fanatici: Dicționarul de o masivă inutilitate și aberație filologică a lui Massimu și Laurianu. De două ori s'a oprit aproape la începutul drumului, Bogdan Petriceicu Hașdeu, cu al lui *Magnum Etymologicum*, s'a înhănat la o operă, pentru care — ca de atâtea ori — n'a avut brațe și tenacitate atât de puternice, precum i-a fost gândul de înalt. A treia oară opera a început pe mâna unor învațați cu puteri, mai cuștii de ele și mai calite în disciplina științei europene. După ce a mai iacut un gest irealizabil în mâinile filologului dela Iași Alexandru Philippide, Dicționarul a găsit, în sfârșit, omul care a știut să impace mai bine idealul cu realitatea, știind să învingă orgoliul de a duce singur la capăt o astfel de operă de mângăleasa și stăruitoare cercetare. E dl Sextil Pușcariu, distinsul filolog chujan, întemeietor și director al Muzeului Limbei Române.

Subt înțeleapta și harnica d-sale conducere, încă înainte de unire, 15 fascicule de câte 80 pagini îndesate, din această operă de căpătâiu a culturii noastre, au văzut lumina tiparului.

Atunci lucrurile mergeau însă mai bine. Academia română era una din cel mai bogate academii din Europa. Atunci avea nevoie de oameni și de colaborare înțeleaptă, astăzi are nevoie de bani. Exproprierea i-a secătuit amarul fondurilor. Atâtea opere începute cu entuziasmul au fost abandonate. Palatul, atât de necesar prestigiului și comorilor ei, a rămas un frumos proiect pe hârtie, iar Dicționarul s'a târât cu greu până la litera I. Intr'o vreme filele lui, cu caractere atât de simpatice în varietatea lor, au început să apară iarăși des. Ne bucuram de pașii repezi cu care înaintează această operă, pentru calitatea căreia știința streină nu are decât cuvinte de laudă. Ne bucuram, cu atât mai mult, cu cât poporul nostru trece astăzi printr'o transformare epocală de care se va resimți și limba lui. Întinzând prea mult, sfârșitul Dicționarului riscă să nu mai samene cu începutul. Limba evoluează și ea, în ritmul accelerat al veacului.

Bucuria n'a ținut însă mult. Fasciculele apar din ce în ce mai rar, în timpul din urmă. Anul trecut, Academia era aproape să sisteze lucrările. Numai în urma intervenției energice a conducătorului Dicționarului redactarea a fost continuată.

Acum însă anemicele fonduri s'au sleit definitiv. Milioanele de fișe strânse cu atâta trudă, în dulapurile Muzeului Limbei Române, sânt amenințate să fie acoperite de praful uitării. De-aceia Academia face un nou apel călduros pentru sprijinul acestei opere naționale. Ea nu cere decât o largă desfacere a ei. În schimb costului scăzut de astăzi ea îți trimite în casă această adevărată comoră de cuvinte. Cumpărând Dicționarul asiguri continuarea lui și ai în același timp la îndemână cea mai iscusită armă de cultivare a

propriei tale expresii. Și aceasta, pentru un om de cultură, care se respectă, nu puțin lucru este.

Să sprijinim deci din toate puterile această monumentală lucrare. Să nu mai ascultăm de zefemelele cărcotașilor, cari își pierd răbdarea așteptându-i apariția. Operele de felul acesta totdeauna au apărut ani de-arândul. Dacă Dicționarul va avea fonduri, el va apare în câțiva ani în întregime. Oamenii pregătiți pentru redactarea lui are, matematic strâns până acum e enorm. Dealtfel specialiștii n'au avut decât cuvinte de laudă pentru el.

Printre cumpărătorii lui Ardelenii ar trebui să se așeze în frunte. În Ardeal chestiunile de limbă au trezit totdeauna sentimentul mândriei naționale. Limba a fost în Ardeal o armă de conservare și de luptă, mai mult ca'n regatul liber. Ea trebuie să se bucure încă de acest prestigiu. Ardealul trebuie să răsfășească apoi mai cu sârg acest Dicționar și pentru că găsește în el un bun îndreptar în haosul lingvistic, în care se sbate astăzi, mai mult decât românii din provinciile foste libere.

Scrisori de Junimiți

Din jertfa fără pereche a unui împăimint de istorie literară, dl I. E. Torouțiu, publicul românesc are astăzi la dispoziție întreaga corespondență a lui Iacob Negruzzi, sufletul și organizatorul întreprinderii neobosite al *Convorbirilor Literare*. Cele trei volume de *Studii și documente literare*, editate de dl Torouțiu, în care se cuprind aceasă corespondență, sunt o icoană frământată și pitorească a culturii românești de la 1860 încoace, iar pentru istoria literară un izvor de întâiu ordin. Nu aprobăm întru toate concepția prea istoricistă a dlui Torouțiu, de a publica până și cele mai insignifiante cărți de vizită, însoțindu-le cu un lux de note adesea inutile. Dar valoarea materialului, privit în întregul lui, nu este scăzută, prin acest exces de zel științific.

Din toate trei volumele ceace am gustat mai mult au fost scrisorile lui Duiliu Zamfirescu, A. D. Xenopol și Ion Slavici. Întâiu comunică, în scrisorile lui, cea mai arzătoare și mai înțelegătoare pasiune pentru frumșetele naturale și artistice ale Italiei, din câte au înflorit în inima unui român, turnată într'o limbă de sprintenă comunicativă de o savoare autentic românească. Scriitorul înfrânt, în romane și poezii, de canoanele unui clasicism, de altfel larg înțeles își dă aici drumul simțirilor cu o spontanitate care cucerește dela întâiele șire. Alăturarea de pasiunea lui pentru Italia și pentru anticitate, cât de bine îi șale buirea de țară, izvorită din adâncul curat al inimii! Duiliu Zamfirescu apare, din aceste scrisori, un exemplar omenesc de o rară calitate. Dl Torouțiu i-a făcut o mare dreptate, introducându-ne în sufletul lui bogat, prin publicarea acestor scrisori.

A. D. Xenopolul interesează mai mult prin intelect, decât prin inimă. Scrisorile lui dovedesc o avidi-

tate intelectuală, care merge de la literatură la filosofie, sociologie și drept, trecând, bine înțeles prin marea lui pasiune: istoria. Nimic nu scapă curiozității acestui tânăr, înzestrat cu o minte clară și pătrunzătoare. Cine i-a citit scrisorile avea dreptul să nu se îndoiască de viitorul lui.

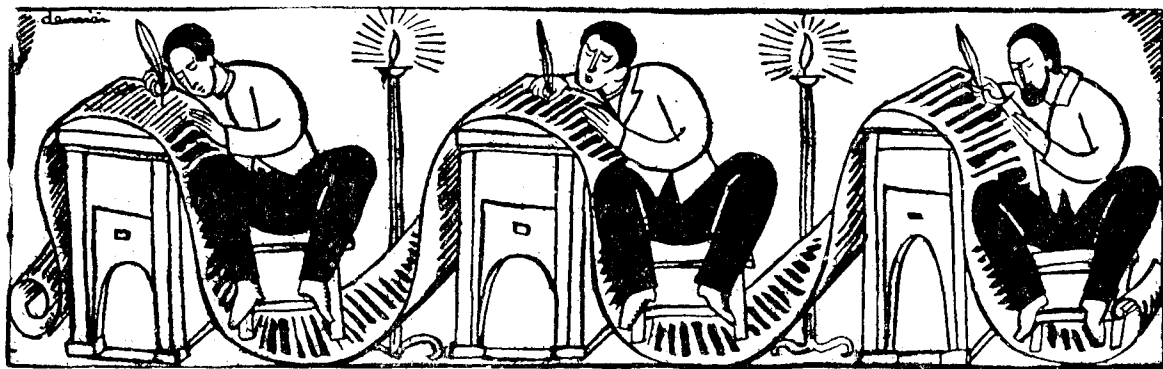
Ion Slavici cucerește prin inteligență și inimă dar și prin viața lui pecefluită din tinerețe de un destin tragic. Limba lui e mai aspră decât a celorlalți doi, se vede bine cât se muncește pentru a o ridica la nivelul admirat în *Convorbiri*, sub soarta ei dură se sbate însă un suflet, neobișnuit de plin, dornic de a se îmbogăți și mai mult, cu toate peripețiile pe cari le arunca înainte soarta lui blestemată. Incolțit amar, de o boală urâtă, ținut de pat, la cheremul milei junimiștilor din îndepărtata Moldovă și al colegilor din Viena, el nu încetează să scrie mereu: piese de teatru, povești, nuvele, studii sociale și istorice. Și bogata lui minte și inimă nu încetează de a se dăruți nici atunci, când suferințelor fizice le se alătură chinuri sufletești tot atât de groaznice. Scrisorile acestea în cari închide întâiu capitol dureros din agitata lui viață, cu toată lungimea lor se citesc cu pasiunea cu care urmărești nește memorii celebre. De altfel Ion Slavici face parte dintre cei mai mari memorialiști ai nostri. Așteptăm cu nerăbdare să apară volumul din *Studiile* dlui Torouțiu, consacrat *Tribunei*. Pentru noi Ardelenii el va fi o adevărată revelație istorică.

Chelului tichie de mărgăritar îi trebuie iar Românului Universitate franțuzească, la el acasă...

Acum câțiva ani, când, cu prilejul congresului Presei Latine, un ziarist francez în hiperzelul lui de a ne măguli, și-a exprimat dorința ca la București să funcționeze o Universitate... franțuză, s'au găsit câțva Români naivi cari l'au luat în serios. Adică de Universitate franțuzească avem nevoie, par'că nu avem una la Paris. Căci Sorbona și institutele superioare din capitala Franței instruesc mai mulți studenți români decât numără Universitatea din Cernăuți. Datele statistice de acum trei-patru ani așa prezentau lucrurile și credem că criza de astăzi nu le-a schimbat mult.

Dar se pare că ideea cu Universitatea franțuzească n'a dispărut definitiv din capetele românești. Ea se realizează de-o camdată în forma unei Universități populare, pe care un zelos profesor ieșan o organizează în noștii care târg al Moldovei. Vor fi învâțați profesori români și franțezi să introducă publicul românesc în limba și cultura franceză, ca și când aceasta nu s'ar face mereu, zi de zi, prin presa noastră, care nu se hrănește decât din cea franțuzească, prin școalele noastre care nu învață bine dintre limbile streine, decât pe cea franțuzească, prin librăriile noastre, care vând mai multe cărți franțuzești, decât românești.

Dacă era vorba de o universitate populară, apoi de aceasta aveam mai

Popor orfan

Din județul Hunedoara, județul străvechilor așezări populare, a pornit o foarte curioasă mișcare politică. Simptomatică, instructivă, demnă de a fi larg comentată. E un fenomen care trebuie înregistrat, căci aparține psihologiei masselor și denunță multe realități dureroase. Pe noi ne interesează exclusiv ca obiect de cercetare sociologică. Țăranii au constituit un „front” al lor. În rânduri încheiate, și însuflețiti de o disciplină quassimilitărească, ei tin adunări în perfectă ordine. Nu le trebuiesc surtucări. Și cer dreptul lor de reprezentare proporțională în orice loc, până în parlament. Procentajul țărănesc să se așeze cu suveranitate...

În fond fenomenul descoperă rădăcini mai vechi în păstrirea permanență a „reprezentanților națiunii”, lipsa de grijă a statului și guvernelor față de pătura țărănească.

Adunările frontului au răsunet mare, mai ales în Banat. Țăranii simt nevoia de a se organiza pentru a putea însemna și ei ceva în viața statului.

Țăranii sunt cu nimănui. Nimeni nu-i ocrotește, ba dimpotrivă se simt apăsați de toată lumea, se simt orfani.

Se pune vechea leză a separațiunii dintre națiune și stat. Guvernele, prin tratamentul răgug au reușit să caște prăpastia. Între națiune și stat, e divorț. Nu e legătură. S-au întrepis elementele discordante, profitorii, parasitiții, monopolizatorii tuturor beneficiilor.

Mișcarea e explicabilă. O mie de motive ies la iveală din studiile co-

puțină nevoie. Sântem poporul din lume, care ne adăpăm din cultura franceză, până la a ne pierde individualitatea. Nu vrem să scădem prin această constatare valoarea unei culturi, care de altfel n'are nevoie de apărarea noastră, dar a o absorbi până la uitarea propriei tale culturi, aceasta nici Francezii, cu scaun la cap, nu ne-o pretind.

Dacă ar fi vorba de o Universitate populară, pe lângă cele pe cari le avem atunci am fi preferat una, care să ne introducă în toate marile culturi streine, sau o universitate de studii sociale, întemeiate mai ales pe cercetări locale. Sânt chestiuni cari ne ard mai tare la degete, decât limba franceză, pe care, har Domnului, o cunoaștem prea de ajuns.

CRONICAR.

toanelor noastre pentru a cunoaște cauzele „frontului” separat al plugărimii sătule de sistemul împător al capitalismului burghez.

Guvernanții nu se trezesc la conștiință? Să ia aminte, acolo jos fierbe ceva.

Toate forțele statului trebuiau din vreme întoarse în favoarea producătorilor și ajutorării țăranilor. Așa cerea o democrație conștientă. Pentru că țăranii să se simtă la ei acasă în acest stat. HORIA TRANDAFIR.

Muzica la Academie

În ultima sa sesiune, Academia Română a adus două omagii, de mult așteptate, muzicii românești. Întăiul și cel mai mare a fost primirea solemnă a lui George Enescu printre nemuritorii ei. În cuvinte simple, dar atât de prețioase pentru că erau rostite de un om care grăește mai mult prin arcus, Enescu a evocat amintirea înaintașului său Iacob Negruzzi, trecut dintre cei vii la o vârstă de patriarh, apoi a arătat înțelesul adănc care îl are pentru el arta, căreia și-a închinat viața. În răspunsul său prof. G. Țițeica a vorbit despre glorioasa ascensiune, din leagănul românesc la prețuirea universală, a noului Academician, Academicianii, au primit cu iubire pe noul coleg; chiar cei, cari la alegere își aveau favoriții lor, s'au bucurat că voturile lor au fost biruite. Iar opinia noastră publică, dela un capăt la altul, s'a bucurat și ea, felicitând Academia pentru că a integrat, prin gestul ei, culturii noastre, pe acest vlăstar binecuvântat al neamului. Din istorico-stiințifică cum era odată, Academia devine tot mai larg culturală, apreciind astfel toate forțele spirituale ale neamului.

Al doilea omagiu a fost adus compozitorului Sabin Drăgoi, prin premiera celor 303 Colinde ale lui. Raportorul a fost Enescu însuși și Academia s'a grăbit să întindă laurii aceluia, care primia o atât de înaltă și competentă recunoaștere. De altfel Sabin Drăgoi a primit de mult laurii neprecuțitiți ai unei nații întregi. Vigoarea și autenticitatea românească a creațiunilor sale muzicale ne-au făcut să punem în el nădejdele unui viitor glorios pentru muzica noastră Academia a făcut foarte bine că a dat o nouă încurajare. Talentatului muzician, care de altfel n'a șovăit niciodată în munca sa. Vocația de mare compozitor a pus stăpânire deplină pe el.

Activitatea Imser-ului

Înainte cu câțiva ani a luat naștere un mare și folositor institut de educație și sport al muncitorilor din România, cu scopul de a da cea mai bună și folositoare întrebuințare timpului liber. „Imser”-ul, pe scurt, a pornit curajos la drum și a putut deja înregistra oarecari rezultate îmbucurătoare. El procedează în direcțiuni felurite: îngrijeste de educația masselor, organizează bibliotecii, popularizează cunoștinți artistice, înmencază reuniuni sportive, se consacră culturii celor mulți.

Întro broșură în limbile română, maghiară și germană, Imserul desvălue toate scopurile și inițiativele întreprinse deja în favoarea lui. Se face o dare de seamă asupra universităților libere cari au funcționat în anume regiuni, asupra cursurilor sistematice și asupra conferințelor de cazie. Dorim cât mai multă înflorire Imserului spre binele straturilor de jos în dreptul lor firesc de a-și face cât mai mult loc sub soare.

Socialiștii unguri pentru reforma agrară

Socialiștii din Ungaria, organizați model și dispunând de masse conștiințate, au deschis un foc concentrat împotriva guvernului Gömbös, care ezită să soluționeze problema pământului. Ziarul „Népszava” constată cu durere că scade zilnic puterea de consumație a populației. Consumația de pâine a scăzut iarăș cu 30%. Cu drept cuvânt afirmă socialiștii, că există o criză specială ungară, pentrucă niciunde pe fața pământului nu mai există o disproporție atât de înspăimântătoare între latifundari și micii proprietari, ca în Ungaria. Cam 11 mi proprietari, dețin mai mult decât jumătate din suprafețele agrare. Nicăiri groșii și bisericile nu dispun de terenuri atât de întinse ca în Ungaria. Și tot din aceeaș cauză rezultă, că industriașii și bancherii nu plătesc atâtea impozite, proporțional, ca lumea săracă. Socialiștii unguri denunță cu un curaj admirabil plutocrația ungară care continuă a-și face de cap în dauna poporului de jos.

Anularea privilegiilor ecleziastice în Spania

Președintele republicii spaniole d. Alcalá Zamora a promulgat legea Cortesului asupra „congregațiilor și

confesiunilor". Iată un mare eveniment. Încă din ziua cea mare de 14 Aprilie 1931 — der Trennungsstrich zwischen dem Gestern und der Zukunft, — cum spun nemții, hotărul dintre ieri și mâine — colaboratorii socialiști au pledat călduros pentru cele două reforme mari: agrară și bisericească, fără de cari poporul spaniol nu se poate ridica. Ce situație imposibilă în această Spanie: țara castelelor luxoase și a catedralelor pompoase, însă în același timp țara celui mai mare număr de analfabeți și țara fără reformă agrară. Latifundianii și biserica osândiseră la sărăcie și încultură bietul popor spaniol! Prin legea amintită statul și-a proclamat primatul asupra bunurilor ecleziastice. Mai rămân bisericile imense bogății. Însă clericaliștii se coaliază adversarilor guvernului în care socialiștii au trei locuri. Indirect mână apa pe moara comuniștilor — cari la rândul-le vor confisca totul. Câtă imprudență la catolici când tind să înlăture regimul democratic-socialist de azi! Ba și căzușe guvernul Azana, linsă a fost reinsărcinat și refăcut tot cu socialiștii (cari numără 120 deputați în parlament). Guvernul e între două pietre de moară: între clericaliștii și comuniștii. E cel mai bun echilibru. Căci o biruință a extremelor pune totul în pericol.

Austria minată de național-socialiști

De două săptămâni în Austria au intrat în funcțiune... bombele. Național-socialiștii vor să provoace măcel și dezordine, pentruca să justifice o intervențiune a Germaniei hitleriste. Nu la figurat, ci realmente se recurge la bombe pentru a provoca panică și anarhie. Cancelarul Dollfuss însă nu se dă bătut și întrebuițează întregul aparat de stat pentru prinderea făptașilor. Într-o singură zi a închis vreo 100 de teoriiști.

Energicile demersuri ale cancelarului au produs impresie, căci pentru a brava însuși imperiul confiscat azi de Hitler, e nevoie de un act de mare energie politică. Dacă Austria se împotrivese până la capăt rezolvirii cu forța a Anschluss-ului, se prea poate, ca opinia publică, sprijinită de socialiștii, atât de puternic organizați îndeosebi în Viena, să se întoarcă definitiv împotriva pangermanismului cutropitor și să-și apere țărișoara lor cu toată vigoarea lor morală și, și la nevoie, înarmată.

M. G. Bujor a fost grațiat

Ziaristul Al. Bogdan, unul dintre cei mai înimoși și interesanți reporteri ai capitalei, a publicat nu de mult un emoționant reportaj în ziarul „Lupta” asupra închisoarei Doftana, unde se găsea de ani de zile socialistul M. G. Bujor. Încă din 1920 Bujor suportă regimul penitenciarului pentru curajul opiniilor sale. Felul său de viață, izolat și plin de afecțiune față de niște mici animale a căror creștere i se îngăduise, descris de d. Bogdan era mișcător. La scurtă vreme, în 14 Iunie, Bujor a fost grațiat de rege, spre bucuria

clasei muncitoare căreia i se devota-se cu trup și suflet. La Casa Poporului din str. Izvor 37 s'a făcut o frumoasă manifestație frunțașului socialist.

Pace pe zece ani

La Roma s'a semnalat faimosul pact al celor patru puteri, cu scopul manifest de a se garanta pacea pe o perioadă de zece ani. Italia, Franța, Anglia și Germania și-au dat mâna, hotărâte să ofere cel mai larg concurs Societății Națiunilor timp de un deceniu. Va avea Europa acest răgaz? Atârnă de multe elemente. În fătu de toate de reducerea efectivului înarmărilor. Cea mai grea pacoste bugetară din vremea noastră este provocată de fantasticele cheltuieli ale întreținerii unor armate excesiv de numeroase în toate statele. Muncitorii productive li se răpesc astfel mari resurse. În atmosfera sufocantă de azi pactele par a avea puțină valoare, câtă vreme industria armamentelor lucrează febril și înghite investițiuni enorme — după o statistică publicată de revista dlui I. Th. Florescu: „La Roumanie nouvelle”. Până ce sistemul capitalist continuă să-și facă de cap, noi nu credem în risipirea norilor groși cari amenință neîntre-rupt zările?

Imprumutul muncii în Cehoslovacia

asupra căruia am scris în nrul trecut înregistrează noi și noi semnări din partea publicului. Într-o singură săptămână dela începutul Iunie s'au subscris 41 milioane cor. (peste 200 mil. lei). Suma totală la 2 Iunie pusă la dispoziția trezoreriei de Stat a fost de 1,553,673,200 cor. cehoslovace deci cam cinci miliarde și 300 mil. lei. Apreciabil rezultat! Deci la zile atât de grele statul cehoslovac își găsește în sine însuși sursele mari cari să-l ajute cât se poate de bine în rezolvirea problemelor curente. Este aplicațiunea autarhiei. Colindări după ajutoarea externe în vremea, când întreaga piață internațională este sgduiută de inaniție, sunt puțin oportune.

România ce face? Mai ales când bursele capitaliste lovesc mereu leul nostru, fără a se cunoaște dedesupturile manevrelor. E bine să fii tare și să ai în tine însuși posibilitățile de rezistență!

La semicentenarul „Universului”

Ca publiciști cu unică preocupare viața tiparului românesc firește, că nu putem decât să ne bucurăm când un ziar din țară trece victorios prin toate dificultățile celor cinci decenii cum e „Universul”. Sensibilitatea noastră față de suferințele negrăite ale milioaneilor de neajutorați și necrotiți de nimeni în această țară a norocului, însă ne umple sufletul de regretul, că o atât de mare forță a tiparului nu este hotărât îndrumată spre îmbrățișarea problemelor de temelie ale poporului român. Înflorierea tiparului să fie cel puțin paralelă cu ridicarea celor din jos din carpa fatalitate a tradițiilor de mizerie. Ta-

ra să se bucure de progrese pe toată linia. Presa e chemată în primul rând să constrângă orice putere, conștientă sau liberă, din cuprinsul statului, să se consacre cu devotament altruistic cauzelor drepte ale celor „de rând”. O țară e tare numai în măsura în care e consolidată și scoarta cetățenilor ei. Nu va voi vreodată „Universul” să se desprindă din rigiditățile de până azi și să apuce drumul înoirilor de jos în sus? A-deziunea noastră la prosperitatea lui n'ar mai fi condiționată...

Contesa de Noailles

Socialiștii știu câtă afecțiune reciprocă lega pe contesa de Noailles de Jaurès pe care l'a cunoscut în anturajul intim al lui Anatole France, în cele dintâi zile ale afacerii Dreyfus. Linismul universal al acestei femei geniale refractar analizei exacte ca toate creațiunile de artă avea totuși, vădit, printre elementele sale constitutive o iubire pasionată și cu adevărat eroică pentru dreptate, un dor de viață, o poftă de fericire care se revărsa ca dintr'un isvor neseecat, pentru toată lumea, oameni și lucruri. D. Léon Blum, directorul ziarului „Le Populaire”, șeful partidului socialist francez, are următoarele reflecții:

„Nu cred să fi întâlnit ființă umană, afară de Jaurès și de Einstein, în care pecetea geniului să fi fost mai vădită. Nu cred să mai fi cunoscut încă o singură ființă din care să fi tăsnit un așa torent de energie vitală. De ce plângeți întrebă odată un învățat în agonie; oare nu știți că sunt muritor? Pentru contesa de Noailles, în adevăr, nu se știa aceasta. Ea posedea atâtea putere de viață și o încredere atâtea de mare în această putere, încât părea sustrasă legilor naturale. Să moară, ea? Se simțea făcută ca să scoată lumea din mizerie, suferință, întuneric și dela moarte! Cel puțin așa a fost în zilele triumfătoare ale tinereții sale. Dar rând pe rând a văzut dispărând pe acei pe cari i-a admirat și iubit mai mult: Jaurès, Rostand, France, Proust, Barres și alții.... Din ce în ce ea se simțea izolată, mai ales de groaza unei infirmități care amenința s'o despartă de o parte a lumii materiale. Nu se va uita că această poetesă lirică a fost o combatantă, un fel de amazoană veșnic gata să se arunce cu persoana ei împotriva răului, a nedreptății, contra tuturor formelor discordiei umane”.

A progresat chestiunea motilor ?

S'a deschis iarăș chestia motilor printr'o tragică împrejurare: căpitanul invalid Siancu a tras un glonte de

revolver asupra bătrânului evreu Tischler M., fost pe vremuri ager actor al unor magnați unguri proprietari de codri, pe cari magnați i-a lichidat și cărora li s'a substituit ca vesel moștenitor; cazul face parte integrantă dintr'un proces economic cunoscut, căci latifundiarii au fost dizolvați de burghesia comercianților, industriașilor și arendașilor. În mediul românesc Tischler a adus o viață de lux și risipă, a făcut datorii enorme pe girul pădurilor și s'a încurcat în judecăți interminabile, exasperante și costisitoare pentru el ca și pentru comunele moșilor. Focul de armă a arătat cât de încărcată era atmosfera. Tischler a fost răpus de glonte. El căzuse de mult în brațele mizeriei, cerșirii de credite și insistențelor pe la instanțele justițiare.

Intrebarea e: cu asasinarea garbovitului evreu va progresa chestiunea moșilor? Ne indoim. Pentrucă se opune sistemul capitalist de azi. Sistemul care răpește populației supte de suferință posibilitățile exploatareii de către ea însăși a bogățiilor imense de lângă ea însăși; lemnul, industriile forestiere, minele, valorificarea economiei de vite, aprovizionarea ieftină de aiurea. Numai un mare și categoric sistem cooperatist poate face dreptate. Numai organizarea colectivă a muncii și coordonarea intereselor locale cu ale statului poate aduce salvarea. Ca unii cari am strâns cea mai vastă și veridică materie la fața locului din regiunile năpăstuite și am pătruns în intimitatea sufletelor aspre și mohorâte ale moșilor, ne credem în drept să putem diagnosticul. Deci nu alunecări marginale, ci să fie văzut adevărul adevărat și apoi să se procedeze radical la revizuirea sistemului care condamnă la inanție o populațiune martiră..

Sibiul reclamă intensificarea tarifului cfr.

În vechea „Foia Poporului” din Sibiu care apare ca un clasornic de 41 ani, condus azi de unul dintre zăzătorii populari cei mai de conștiință — d. senator N. Bratu — se cere o mai bună legătură cu București, deci o intensificare a traficului de cale

ferată pentruca produsele populației dela munte din județele Sibiu, Alba, Argeș, Vâlcea și Hunedoara să aibe deuseuri mai puternice în vechiul regat și pe pietele Orientului. Ar fi vorba de construcția unei linii noi între Râmnicul Vâlcei—Curtea de Argeș, ceea ce n'ar costa prea mult și s'ar scurta mult distanța dintre Sibiu—București. Deasemeni o linie nouă ar trebui făcută între Ocna Sibiului și Vînt. Atragem și noi atențiunea asupra acestei probleme importante și de mare folos pentru prosperitatea județelor pomenite.

Un scriitor român în Indii

D. Mircea Eliade este un tânăr scriitor de talent, care s'a impus în deosebi cu romanul isbitit „Măitreyi” apărut decurând în editura „Cultura Națională”. Lumea cititoare de sigur e curioasă cum a ajuns d. Mircea Eliade în Indii, deaceia următoarele confesiuni făcute ziarului: „Rampa” dela 5 Iunie, sunt vrednice de reținut:

„Înainte oricărei alte științe, istoria religiilor m'a preocupat, și intenționez să le cercetez pe toate la fața locului. S'a întâmplat să-mi cadă în mâini o carte de filozofie indiană, iscălită de un savant asiatic Dasgubta. Cartea lui Dasgubta m'a relevat o întregă gândire orientală, pe care nu o găseam bine interpretată în cărțile europene. Cu acest prilej, am aflat că Dasgubta fusese mult ajutat de un Maharadjah inimos și iubitor de știință, care își consacrase toată viața și averea celor care voiau să studieze și să se înțieze în taina lumii. — I-am scris acestui Maharadjah pe nume Manindra Chandra Mandy și am primit peste două luni această scrisoare:

„Iubite domn, Gândul d-tale de a veni în India pentru studii, îmi face deosebită plăcere. Un an, sau doi, însă, nu vor fi deajuns. Te rog, co-

munică-mi cam cât ai dori să primești pe lună, sub formă de bursă. Viața europeană costă foarte mult, viața indiană, pe sferă”.

Peste trei luni l'am cunoscut pe maharadjah în palatul lui dela Calcuta, unde m'a primit într'o dămineață, pe la opt. Audiențele începeau la el de cu zori la șase. Și astfel, deși nu posedam de cât un pașaport pentru două săptămâni, am rămas în India trei ani și două luni. Maharadjahul îmi fixase bursa dorită, iar după moartea lui, întâmplată curând, fiul lui mi-a acordat-o mai departe”.

IN NUMĂRUL VIITOR (de vacanță), care va apărea cu pagini înmulțite vom insera următoarele studii și articole cari n'au încăput în nrele precedente:

Iosif Schiopul: Istoria Transilvaniei în secolele XII și XIII.

Iuliu Morariu: Răsboiul chimic. *Petru I. Teodorescu:* Femeia funcționară, soție de funcționar.

Ion Covrig-Nonea: Concepția bergsoniană a divinității.

Livia Hulea Rebreanu: Colonelul de aur.

Virgil Șorțan: Pădurile moșilor. *Z. Sandu:* Socrate filosoful.

REDACTIONALE. — *Ecourile puternice deșteptate de problema căminului școlar, argumentată larg de directorul nostru, sunt foarte încurajatoare. Cele trei articole din no. de față cele două din no trecut și câteva contribuțiuni științifice din no. viitor sunt de natură să lămuriască definitiv tehnica unei acțiuni apropiate în favoarea școlilor românești. Trei participațiuni sunt recomandate de toți cei competenți: a Așteii, a Statului și a societăților locale comunale.*

Poporul nostru ar primi sprijinul cel mai cerut și cel mai puternic, ar fi actul celui mai frumos românism de care ar fi capabilă intelctualitatea românească.

nire a instrumentului — precum și știința interpretării. S'au remarcat încă: Dșoara V. Bude, S. Părcolab, F. Ciura; dñii: I. Dumătrescu, P. Meșter, A. Borș etc. —

IN LITERA LEGH..

Șchițe sugubețe de Paul Constant.

(Editura Provincia literară, Sibiu).

Proza umoristică a dlui Paul Constant cucerește de la prime rânduri.

Autorul se afirmă ca un povestitor cu reale însușiri, nefortând niciodată nota, zugrăvește realitatea așa cum e — trecută însă prin prizma unui umor sănătos, lipsit de vulgaritate.

D-sa își alege de preferință personagiile povestirilor din așa zisa „inteligență a provinciei” relevând în același timp adevăruri crude din mecanismul nostru administrativ, care se pare a fi rămas același ca și pe vremea marului Caragiale.

În bucăți ca „Balul sugaciilor” și „Scandal edilitar”, dl. Paul Constant se ridică până la gradul de satiră socială, rezolvind în același timp, în mod hazliu, probleme de psihologie „sui generisi” a oficialilor.

FESTIVALUL ABSOLVENȚILOR ACADEMIEI DE MUZICĂ ȘI ARTA DRAMATICĂ DIN CLUJ.

Un program bogat, variat, bine executat a dovedit munca și interesul ce și-l dau conducătorii acestei instituții, și în special a dlui rector A. Bena pentru selecționarea serioasă a elementelor precum și dragostea de muncă a acestor tineri cari fac primul pas în pragul viitorului lor spre o carieră spinoasă.

Spațiul fiindu-ne limitat nu ne putem extinde amănunțit asupra meritelor fiecărui în parte, totuși aducându-le în mod colectiv, elogiile noastre.

Ținem să relevăm în mod deosebit câteva elemente cari au întrecut limita așteptată:

Dșoara E. Agapi (clasa dlui Ciolac) a executat și interpretat admirabil Concertul I în Mi bemol major pentru piano cu acompaniament de orchestră a lui Liszt.

Deasemeni Dșoara M. Rusu (clasa dlui Z. Bărsan), în rolul Jaquelinei din Amorul veghiuș de Caillavet și R. de Flers a dovedit o veră și un real talent de comediantă.

Dl V. Boar (clasa din Cionca) în concertul în Mi minor, op 64 pentru vioară (cu acompaniament de orchestră) a lui Mendelsohn a arătat o temeinică pregătire și stăp-